

ЕВРОПЕЙСКИ СЪЮЗ
ЕВРОПЕЙСКИ ФОНД ЗА РЕГИОНАЛНО РАЗВИТИЕ
ИНВЕСТИРАМЕ ВЪВ ВАШЕТО БЪДЕЩЕ!

БЪЛГАРСКО ПРАВИТЕЛСТВО

Културата има значение! - трансгранично сътрудничество за управление на културно-историческото наследство

Проект “МЕМОФИШ - Памет и бъдеще. Разкази за Дунавската цивилизация“,
финансиран по Програмата за трансгранично сътрудничество ИНТЕРРЕГ V-A
Румъния - България 2014 - 2020 г., eMS ROBG-420

Съдържанието на този материал не представя непременно официалната позиция на Европейския съюз
www.interregrobg.eu

Съдържание

Глава 1. Политиката на ЕС Политиката на ЕС в областта на културно-историческото наследство ..... стр. 4

1.1. Увод ..... стр. 4

1.2. Политика на ЕС в областта на културно-историческото наследство ..... стр. 4

1.3. Ролята на Европейската комисия по отношение на културното наследство ..... стр. 4

1.4. Какво прави Европейският съюз, за да защити културното наследство в Европа и подкрепи културните и творческите индустрии ..... стр. 6

1.5. Стратегическо регионално планиране в подкрепа на културно-историческото наследство ..... стр. 10

Глава 2. Влияние на глобалните промени върху културно-историческото наследство на река Дунав ..... стр. 13

2.1. Описание на глобалните промени ..... стр. 13

2.2. Влияние на промените върху басейна на река Дунав в екологичен, културен, социален и икономически аспект ..... стр. 21

2.3. Примери ..... стр. 31

2.3.1. Опазване на историческия център на Виена от наводнения ..... стр. 31

2.3.2. Културни маршрути на Съвета на Европа ..... стр. 36

2.3.3. Рибари честват хиляда години традиционен риболов на устието на река Sieg в река Рейн ..... стр. 43

2.3.4. Традиционен дребен риболов, Долен Дунав, Унгария ..... стр. 45

Глава 3. Предизвикателства пред културно-историческото наследство на река Дунав ..... стр. 49

3.1. Описание на предизвикателствата във връзка с въздействието на цифровизацията, промените в околната среда и физическия натиск върху обектите на това наследство ..... стр. 49

3.2. Примери ..... стр. 54

3.2.1. Потайните места на Белград, безлатно мобилно приложение, Сърбия ..... стр. 54

3.2.2. Рибно наследство в Arnhem, Нидерландия: Съживяване и брендиране на територия ..... стр. 56

3.2.3. „Уважавайте града“ - Случаят Дубровник ..... стр. 62

Глава 4. Проучване и представяне на положителни практики и водещи проекти по протежение на река Дунав, свързани с културно-историческото наследство, които са част от Стратегията за развитие на Дунавския регион ..... стр. 67

Списък на използваните източници на информация ..... стр. 95

Глава 1. Политиката на ЕС в областта на културно-историческото наследство

1.1. Увод

Политиката на ЕС по отношение на устойчивото управление на културно-историческото наследство и творческите индустрии, свързани с него, по същество представлява конкретна насока на политиката на ЕС в областта на културата, подчертано акцентирана в текущата 2018 година, обявена за Европейска година на културното наследство. Специфичният културен фокус е намерил място и в актуалните приоритети на европейската политика за култура, както и в разширения набор от механизми за подкрепа, които се прилага към конкретен регион, по примера на Стратегията на ЕС за развитие на Дунавския регион. Тази насока намира място в политиката на ЕС по отношение на културата паралелно с израстването на осъзнаването на значението и мястото на културните и творчески индустрии (КТИ) в икономиката на културното многообразие и необходимостта от съхранение и валоризиране на културно-историческото и природното наследство.

1.2. Политика на ЕС в областта на културно-историческото наследство.

Това са политиките на ЕС в подкрепа на секторите на културата и творчеството, международно сътрудничество и създаване на растеж и работни места посредством културата.

Стратегическата рамка на европейската програмата за култура се основава на разбирането, че секторът на културата все повече е източник на създаване на работни места и допринася както за растежа в Европа, така и за качеството на живот на гражданите на ЕС. Секторът на културата също е подходящата среда за насърчаване на социалното приобщаване и подкрепа на културното разнообразие.

1.3. Ролята на Европейската комисия по отношение на културното наследство

С отделни държави-членки на ЕС, които отговарят за собствените си политики в сферата на културата, ролята на Европейската комисия е да помогне за преодоляването на общи предизвикателства като въздействието на цифровите технологии, променящите се модели на културно управление и нуждата от подкрепа на иновативния потенциал на културните и творческите сектори.

Правният регламент на действията на ЕС в областта на културата се основава на член 167 от Договора за функционирането на ЕС, който предоставя на Комисията специфичните задачи за подпомагане на културата в държавите-членки, като същевременно зачита тяхното многообразие и поставя на преден план "общото културно наследство".

Главна дирекция "Образование, младеж, спорт и култура" е звеното на Европейската комисия, което се занимава с образование, обучение, младеж, спорт, езици и култура. Дейностите на дирекцията в тази област са оформени от Европейската програма за

култура (European Agenda for Culture), която има за цел да засили ролята и позицията на културата в един все по-глобализиран свят. Дирекцията разработва основана на емпирични данни политика и управлява инициативи като Програма "Творческа Европа" в подкрепа на европейското културно наследство.

Като изпълнителен орган на ЕС, Европейската комисия се отчита пред Европейския парламент - по-конкретно за тази сфера, пред Комисията по образование и култура.

Основните отговорности на дирекцията в областта на културата са да обезпечи:

- развитието на политиката и диалога в областта на културата;
- подкрепа за културните и творческите индустрии и професионалните дейци (чрез различни инициативи).

През последните няколко години Европейската комисия се фокусира върху изпълнението на Европейската програма за култура, която регулярно се преразглежда, за да бъде измерен и оценен постигнатия напредък.

Одобрената от Европейския парламент Програма "Творческа Европа" стартира в началото на 2014 г. В програмния си хоризонт до края на 2020 г. тя предоставя разнообразни възможности за организации и професионални дейци в областта на културата.

До момента на инициирането на Програма "Творческа Европа", дирекцията работи предимно по:

- Програма "Култура" (2007-2013 г.), която подкрепя културното разнообразие и наследството на Европа;
- програмите MEDIA (2007-2013) и MEDIA Mundus (2011-2013 г.) в подкрепа на аудиовизуалната индустрия.

Дирекцията възлага изготвенето на редица проучвания, доклади и статистически изследвания, които да допринесат за международния диалог и сътрудничество в областта на културата, и подкрепя действия в няколко области за насърчаване на културния сектор.

Успоредно с това тя изпълнява функцията предоставя на държавите-членки на ЕС политическа подкрепа и насоки. Нейните основните приоритети заемат място в стратегическата рамка на културната политика.

1.4. Какво прави Европейският съюз, за да защити културното наследство в Европа и подкрепи културните и творческите индустрии

След края на Европейската програма за култура от 2007 г. Комисията приема нова Програма през май 2018 г., за да отчете развитието на културния сектор в предходния период. Тя се съсредоточава върху положителния принос на културата за обществата, икономиките и международните отношения и въвежда усъвършенствани методи на работа с държавите-членки, гражданското общество и международните партньори.

Новата Европейска програма за култура предоставя рамката за следващата фаза на сътрудничество на равнище ЕС, която започва през 2019 г.

Държавите-членки определят основните теми и методи на работа за политическо сътрудничество в областта на културата чрез приетите от Съвета на министрите работни планове за културата.

Работният план за културата за периода 2019-2022 г., приет на 27 ноември 2018 г., определя пет основни приоритета за европейското сътрудничество с оглед на техния принос към културното многообразие, европейската добавена стойност и необходимостта от съвместни действия, в процеса на формиране на културната политика:

- устойчивост на културното наследство;
- сближаване и благополучие;
- екосистема, поддържаща артисти, професионалисти в областта на културата и творчеството и европейско съдържание;
- равенството между половете;
- международни културни отношения.

Тези приоритети се допълват от **17 конкретни инициативи** с ясно определени работни методи и целеви резултати. Инициативите се надграждат и възкачват на ново ниво последните достижения на равнище ЕС, например инициативите в областта на културното наследство или по отношение на международните културни отношения.

Работният план за периода 2015-2018 г. се фокусира върху достъпна и приобщаваща култура, културно наследство, културен и творчески сектор (творческа икономика и иновации), насърчаване на културното многообразие, културата в отношенията на ЕС с останалия свят и мобилността.

След успешното изпълнение на програмите на ЕС "Култура" и "Медия" през 2014 г. Комисията стартира Програма "Творческа Европа": **консолидирана рамкова програма в подкрепа на европейските сектори на културата и творчеството**. Тя е основният източник на финансиране от ЕС за сектора на културата.

Финансирането на програмите се допълва от дейности, свързани с обмяна на опит между държавите-членки на ЕС, включително отворен метод на координация, подкрепата за проекти, насочени към подобряване на културния обмен между градовете и регионите, редовни доклади и проучвания и събиране на данни, предназначени да предоставят най-актуална информация за културния сектор и икономиката на културата. Предвижда се от 2021 г. нова програма да подкрепя политическите действия в областта на културата, като от 2019 г. следващата фаза на сътрудничество на равнище ЕС в областта на културата ще се ръководи от Новия работен план за култура.

Съгласно отворения метод на координация (ОМК) ще бъдат създадени редица работни групи, за да се изпълни Новия работен план и определените в него приоритети. ОМК остава основният метод на работа за държавите-членки в процеса на сътрудничество в областта на културата. Остават в действие и другите методи на работа, които

включват ad hoc експертни групи, тематични семинари или работни групи, свикани от Комисията, проучвания, неофициални срещи на служители от министерствата на културата и министерства на външните работи и конференции като Двугодишния европейски форум за култура. Културната статистика остава хоризонтален приоритет и в Новия работен план. В резултат на съвместната работа по осигуряване на сравнимост и достоверност на статистическите данни за културата в ЕС бяха генерирани нови бази-данни, които редовно се публикуват от Евростат.

Създадената **Европейската рамка за действие в областта на културното наследство** има задачата да надгради успеха на Европейската година на културното наследство 2018, с която се цели да бъдат насърчени повече хора да бъдат включени и да се ангажират с културното наследство на Европа и да укрепи чувството за принадлежност към общо европейско пространство. Нейната цел е да се гарантира, че започнатите през годината усилия ще имат трайно въздействие след 2018 г., както и да обедини набор от дейности, свързани с наследството, на европейско ново и в политиките и програмите на ЕС. Включва около 60 инициативи, които да бъдат осъществени от Европейската комисия през 2019 и 2020 г. Тези инициативи имат за цел да насърчават и защитават европейското културно наследство.

Комисията е разработила редица политики, програми и инициативи за постигането на поставените цели, включително определянето на 2018 г. за Европейска година на културното наследство. Всички действия, включени в Европейската рамкова програма за действие в областта на културното наследство, ще бъдат изпълнени от Европейската комисия, много от тях в партньорство с ключови участници като Съвета на Европа и ЮНЕСКО. На национално равнище Европейската комисия приканва държавите-членки да изготвят аналогични рамки за действия в областта на наследството, за да допълнят европейската рамка. По време на Европейската година на културното наследство 2018 г. над 6,2 милиона души взеха участие в повече от 11 700 събития, организирани в 37 страни. Европейската комисия също така приложи 10 дългосрочни европейски инициативи. Освен това ЕС финансира много проекти, подкрепящи културното наследство. Специална покана за проекти за сътрудничество, свързани с Европейската година, стартира в рамките на програмата "Творческа Европа". Съществуват множество допълнителни възможности в рамките на програмите "Еразмус", "Европа за гражданите", "Хоризонт 2020" и други програми на ЕС.

Важно е да се отбележи, че Европейската рамка за действие за културното наследство установява набор от 4 принципа и 5 основни области на непрекъснати действия за европейското културно наследство. В контекста на настоящото изследване заслужава внимание един от приоритетите, формулиран по следния начин: „Многостранно сътрудничество, насърчаващо диалога и обмена между широк кръг от участници при разработването и прилагането на политики и програми в областта на културното наследство“. Петте области на действие, заедно с някои примери за конкретни инициативи, са както следва:

- културно наследство за приобщаваща Европа: участие и достъп за всички;
- културно наследство за устойчива Европа: интелигентни решения за едно сплотено и устойчиво бъдеще;

- културно наследство за устойчива Европа: опазване на застрашеното наследство;
- културно наследство за иновативна Европа: мобилизиране на знания и изследвания;
- културно наследство за по-силни глобални партньорства: засилване на международното сътрудничество.

Европейската рамка също така инициира и **Форум за културното наследство**, който ще служи като платформа за консултации и обмен на най-добри практики за устойчиви и приобщаващи политики в областта на културното наследство в Европа. Форумът ще включва европейски институции, държави-членки на ЕС, европейски мрежи за културно наследство и международни организации и ще се среща най-малко веднъж годишно от 2019 г.

Друго основно направление на политиката на ЕС по отношение на културата е **Растеж и работни места чрез култура**. В отговор на икономическата и финансова криза през последните няколко години Европейската комисия разработи стратегията "Европа 2020" - инициатива за подкрепа на растежа и заетостта в целия ЕС. Културните и творческите индустрии, които се оказаха изключително устойчиви по време на кризата, отговарят за около 3,5% от всички продукти и услуги на ЕС годишно и работят с 6,7 милиона души или 3% от европейската работна сила. След приемането на Стратегия "Европа-2020" и на Европейската програма за култура, Комисията постави по-силен акцент върху подкрепата за КТИ. Това е постигнато главно чрез:

- Програмите "Култура" и "МЕДИА";
- Докладът на работната група по КТИ;
- Изготвяне на комуникация за насърчаване на културата за растеж и заетост.

Тъй като работният план за култура приключва, Комисията ще направи преглед на напредъка си и ще предефинира приоритетите за следващия работен план.

Комисията ще продължи да развива солидни, приобщаващи политики и стратегии за сектора, както и да подкрепя културните и творческите индустрии чрез програмата "Творческа Европа"; приемник на програмите "Култура" и "МЕДИА".

1.5. Стратегическо регионално планиране в подкрепа на културно-историческото наследство

Като самостоятелен инструмент, съпътстващ регионалната политика на ЕС, Съветът на министрите на ЕС препоръчва за Европейската комисия за изготви **Стратегия на Европейския съюз за региона на река Дунав**. Предложението на Комисията е мотивирано от желанието да се отговори на набор от предизвикателства, специфични за региона, чрез по-добра координация и сътрудничеството на страните, включени в Стратегията, така че крайният резултат да бъде облагодетелстването на хората, населяващи дунавския регион, включително чрез усъвършенстване на социално-икономическите системи. Същата е предложена на 8 декември 2010 г. и е разписана и приета на 13 април 2011 г.

Тя е една от четирите макро-регионални стратегии на ЕС. Създадена е следвайки модела на Стратегията на ЕС за региона на Балтийско море. За изпълнението на Стратегията не е предвидено отделно финансиране от ЕС, но се подкрепя от наличните ресурси съгласно единен интегриран подход. Страните могат също така да използват финансирането, което получават чрез кохезионната политика на ЕС, други програми на ЕС и финансови инструменти и различни международни финансови институции.

Целта на стратегията е да обедини усилията на заинтересованите страни в региона, предоставяйки им средство за изграждането на регион на сигурност, благоденствие и справедливост за сто и петнадесетте милиона граждани, живеещи в него, както и да даде тласък в развитието на региона, в който попадат територии от девет държави-членки на ЕС и пет извън ЕС.

В Стратегията се посочва, че Регионът е привлекателен с общата си история и традиции, култура и изкуства, отразяващи различните общности в региона, както и със забележителното си природно наследство. Делтата на река Дунав е обект на световното културно и природно наследство и предлага възможности за спорт и други видове развлечение. Чрез прилагане на общ и устойчив подход за подобряване и популяризиране на тези възможности регионът на река Дунав би трябвало да стане европейска и световна „търговска марка“.

Стратегията на ЕС за Дунавския регион е описана в два документа: (1) съобщение от Европейската комисия до другите институции на ЕС и (2) съпътстващ План за действие, който допълва Съобщението.

Планът за действие е един от резултатите от стратегическия подход. Целта му е да сведе думите до действия "чрез определяне на конкретните приоритети за макро-региона. Планът предвижда изпълнението на инициативите и проектите, които се включени в него. Предлага набор от примерни проекти, които могат да бъдат изпълнени от държавите и заинтересованите страни, като бъдат подкрепени в рамките на съществуващите финансови инструменти.

Комисията изготвя стратегията с разбирането, че тя не предполага специално третиране за региона в бюджетно и правно отношение. По-специално: 1) Със стратегията не се предоставят нови средства от ЕС. Възможно е да има допълнителни международни, национални, регионални или частни средства, въпреки че акцентът се поставя върху по-доброто използване на съществуващите средства; 2) Стратегията не налага промени на законодателството на ЕС, тъй като то е предназначено за ЕС-27, а не само за отделни макрорегиони. Ако се постигне съгласие, е възможно да се направят промени на национално или друго равнище, с които да се цели постигането на конкретни цели; 3) Със стратегията не се създават нови структури. Изпълнението става чрез съществуващи организации, чието взаимно допълване трябва да се използва в максимална степен. Не се предвижда цялостно въздействие по отношение на ресурсите на Комисията.

С оглед на задълбочаването на интеграцията на целия регион, целта на Стратегията е да се укрепят изпълнението на политиките и прилагането на законодателството на ЕС в региона. С нея се предоставя политическа подкрепа за

настоящи инициативи и се подобрява тяхната видимост в обществото. По-специално, някои договорени в рамките на съществуващите организации действия са част от плана за действие. Освен това: • Стратегията „Европа 2020“ е основният ангажимент на ЕС за създаване на работни места и постигане на интелигентен, устойчив и приобщаващ растеж, като със Стратегията ще се потвърди този ангажимент. Тя има пет водещи цели, които са следните: насърчаване на заетостта; подобряване на условията за иновации и научноизследователска и развойна дейност; постигане на свързаните с промяната на климата и енергията цели; подобряване на образователните равнища; както и насърчаване на социалното включване, по-специално чрез намаляване на бедността, и справяне със свързаните със застаряването на населението предизвикателства. Със своята визия за региона на река Дунав през 2020 г. Стратегията подкрепя постигането на посочените цели. С нея се подкрепя устойчивото развитие, като се цели да се намали потреблението на енергия, да се увеличи използването на възобновяеми източници на енергия, да се модернизира транспортният сектор, като той стане по-екологосъобразен и по-ефективен, и да се насърчи екотуризмът.

Българските приоритетни области за Стратегията са:

- подобряване на достъпността, по и към Дунав и ефективното използване на енергийните ресурси;
- подобряване качество на водите, опазване на биоразнообразието, превенция и управление на риска;
- повишаване на конкурентоспособността, чрез иновации, образование, **култура**, туризъм, мултикултурен диалог и **съхраняване на регионалната идентичност и богатото културно наследство**;
- **укрепване капацитета за управление, координация и партньорство на всички нива**, повишаване на сигурността и интеграция на хората в неравностойно положение.

Комисията организира и годишен форум, на който се обсъжда работата, извършват се консултации по ревизирани действия и се разработват нови подходи. Участие вземат държавите, институциите на ЕС и заинтересованите страни (особено междуправителствените организации, публичният сектор и гражданското общество).

Един от най-важните форуми, проведен в рамките на българското председателството на Стратегията, е с фокус върху развитието на културно-историческото наследство и инвестициите в туристическия сектор като фактор за развитието на територията и икономически растеж.

Глава 2. Влияние на глобалните промени върху културно-историческото наследство на река Дунав

2.1. Описание на глобалните промени

Обектите на културното и на природното наследство разчитат на - и са тясно свързани със своята заобикаляща среда, с водните и почвените ресурси. Управлението на културно-историческото наследство и неговата поддръжка следва да отчита естествена среда, нейните екологични ресурси, по-специално водата и почвата.

Изменението на климата засяга пряко природните обекти и обектите на културното наследство. Променящите се температури и модели на валежите и променящата се, често нарастваща честота на катастрофалните събития влияят върху физическото състояние и необходимостта от полагане на специални грижи за поддържането на обектите. Изменението на климата засяга и косвено обектите на наследството чрез въздействие върху ресурсите на околната среда.

Ето защо интегрираният подход за управление на световното наследство трябва да включва мерки, насочени директно към природните обекти и обектите на културното наследство, но също така и мерки за управление на ресурсите на околната среда.

Подходът включва също така стъпки, свързани с развитието на капацитета на ефективното управление.

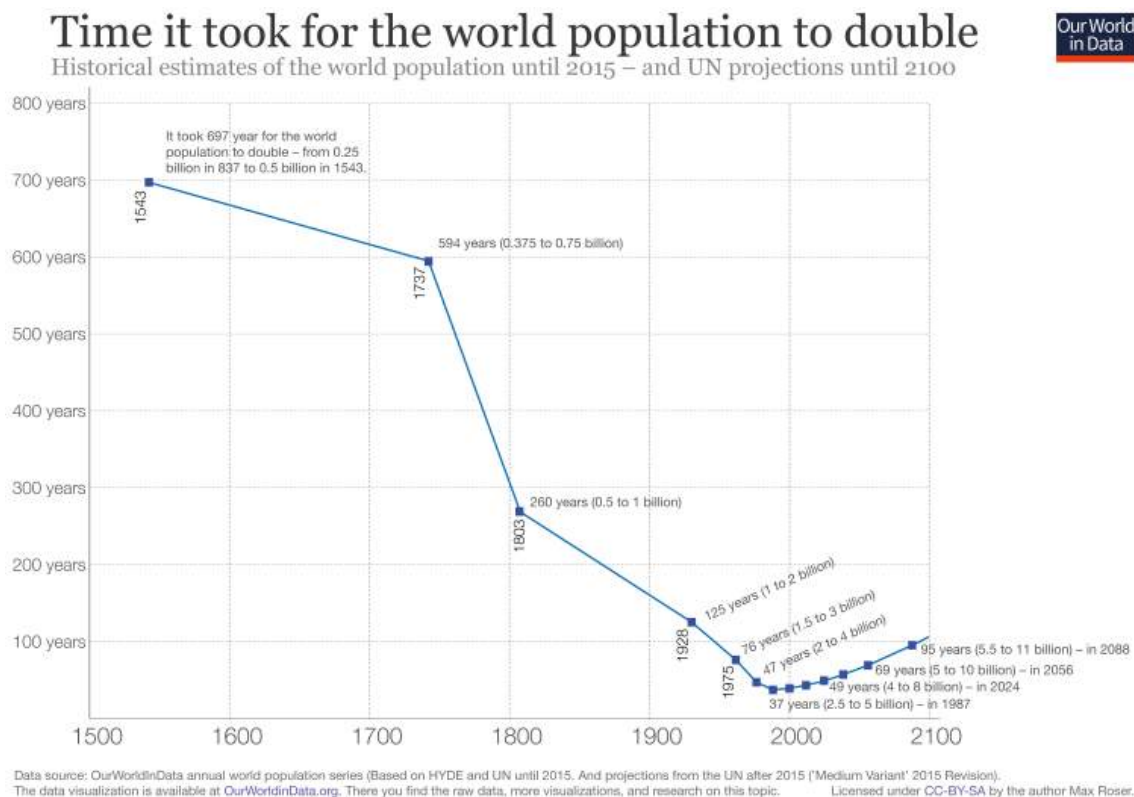
Като допълнение, изменението на климата може да увеличи натиска върху обектите на наследството чрез увеличаване на човешкото въздействие, например недостиг на природни ресурси поради увеличаване на гъстотата на населението или опустиняване на (селски) пегиона поради преселение на населението в градовете. Всичко това показва, че интегрираният подход следва да разглежда както влиянието на промените на климата, така и на глобалните промени.

Глобалните промени, пред които сме изправени в началото на 21. век, могат да бъдат обобщени в три потока: нарастване на населението, урбанизация и климатични промени.

Нарастването на населението и най-вече темповете на нарастване на населението през последните десетилетия изправят света пред редица предизвикателства - къде да живее, как да живее, какво да яде, как и къде да се образуват жителите на земята.

Само преди 200 години населението на Земята е било 1 милиард. Днес, според данни на ООН, вече сме над 7 милиарда. Хилядолетия населението на Земята нараства с бавни темпове, но само за сто години - в периода от 1900 г. до 2000 г. броят на хората нараства от 1,5 млрд. на 6,1 млрд.

Графиката по-долу демонстрира времето, необходимо на населението на Земята да се удвои:

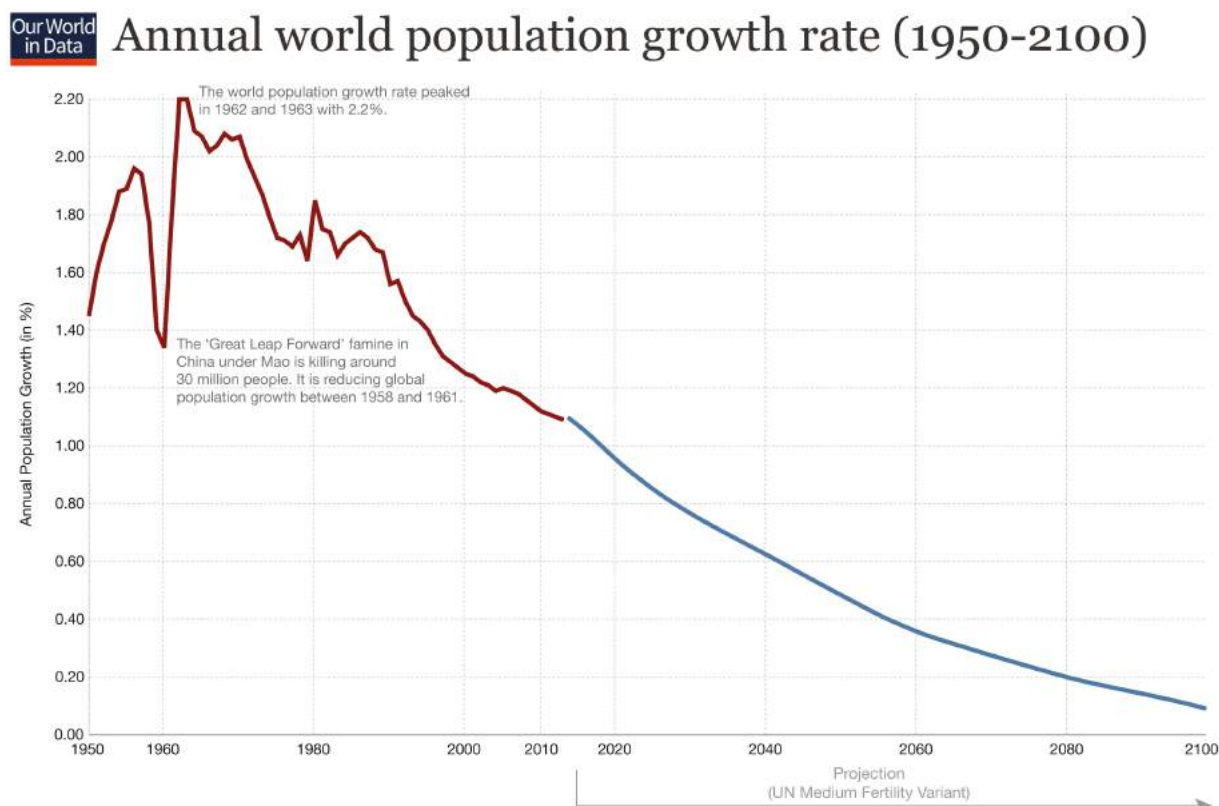
Източник: ourworldindata.org

Световният прираст на населението достига своя връх през 1962 г. и 1963 г. с годишен ръст от 2,2%; но оттогава растежът на световното население е намалял наполовина. Въпреки че естественият прираст (определян от разликите между броя родени и броя починали) намалява в целия свят след 1963 г., броят на земните жители продължава да нараства, макар и с по-бавни темпове.

През последните две десетилетия наблюдаваме намаляване на темповете на растеж на населението в страни, независимо от етапа им на развитие.

Развитите¹ страни достигнаха най-бързите темпове на растеж отдавна и темповете на растеж на населението там намаляват от много десетилетия. Растежът на по-слабо развитите страни достигна своя връх в края на 60-те години, а в най-слабо развитите страни темпът на нарастване на населението достигна своя връх около 1990 година.

Годишен темп на ръста на населението (1950 - 2100 г.)

Data sources: Observations: US Census Bureau & Projections: United Nations Population Division (Medium Variant (2015 revision)). The interactive data visualization is available at [OurWorldinData.org](https://ourworldindata.org). There you find the raw data and more visualizations on this topic.

Licensed under CC-BY-SA by the author Max Roser.

¹ По категоризацията на ООН, развитите региони включват Европа, Северна Америка, Австралия / Нова Зеландия и Япония; по-слабо развитите региони обхващат всички региони на Африка, Азия (с изключение на Япония), Латинска Америка и Карибите плюс Меланезия, Микронезия и Полинезия; най-слабо развитите страни са 48 страни, 33 - в Африка, 9 - в Азия, 5 в Океания и една в Латинска Америка и Карибите.

Източник: ourworldindata.org

Развитието на здравеопазването в света има огромно влияние върху нарастването на населението: детската смъртност намалява. Промяната² в броя на ражданията има връзка със социо-икономическото развитие и модернизацията. Първо намалява детската смъртност, впоследствие намалява и броят на ражданията.

Населението не само увеличава като общ брой, но се променя и възрастовата му характеристика. Делът възрастни хора - над 65 години непрекъснато се увеличава.

Част от Целите за устойчиво развитие, свързани с бъдещото международно развитие за периода 2016 - 2030, на ООН, имат задача да станат решения за предизвикателствата, породени от непрекъснатото нарастване на броя на населението: например, Изкореняване на бедността повсеместно и във всички нейни форми; Премахване на глада, постигане на сигурност на храната и по-качествено хранене и насърчаване на устойчиво селско стопанство; Осигуряване на здравословен начин на живот и стимулиране на благосъстоянието за всички във всички възрасти; Осигуряване на приобщаващо и равностойно качествено образование и стимулиране на възможностите за учене на всички през целия живот; Насърчаване на постоянен, приобщаващ и устойчив икономически растеж, пълна и продуктивна заетост и достоен труд за всички, и т.н.

Урбанизация наричаме процеса, при който все по-голяма част от населението се премества да живее в градовете, докато селските райони се обезлюдяват. Размерът на урбанизацията се влияе и от общото нарастване на населението.

В световен мащаб 55% от хората³ живеят в градски райони. През 1950 г. 30% от населението на света са живели в градове, очаква се към 2050 г. 68% от населението на света да бъде градско.

Най-урбанизираните региони включват Северна Америка (с 82% от нейното население, живеещо в градски райони през 2018 г.), Латинска Америка и Карибския басейн (81%), Европа (74%) и Океания (68%). Нивото на урбанизация в Азия сега е приблизително 50%.

---

² Моделът на демографския преход, който отчита промените в смъртността и броя на ражданията, описва следните пет фази:

1. Дълго време преди съвременното нарастване на населението раждаемостта е висока, но тъй като смъртността също е висока, и не се наблюдава ръст на населението. Тази фаза е характерна за по-голямата част от нашата история. Обществата по света остават на етап 1 в продължение на хилядолетия.
2. Във втората фаза здравеопазването бавно започва да се подобрява и смъртността намалява. Тъй като здравето на населението вече се е подобрило, но раждаемостта все още е висока, това е етап от прехода, при който населението бързо се увеличава. Семействата все още не адаптират броя родени деца към ниската смъртност и имат много деца.
3. В резултат на социалните промени раждаемостта намалява: Родителите осъзнават, че детската смъртност е силно намаляла, и те избират по-малко деца. Структурните промени в икономиката намалява икономическата ценност на децата, а жените стават все по-овластени в социален план. Раждаемостта намалява рязко.
4. Нарастването на населението приключва, раждаемостта съответства на ниската детска смъртност.
5. Има вече доказателства, че при много високи нива на развитие на социално-икономическа модернизацията броят на децата в семействата отново се покачва. Не до самите нива от преди модерното време, а до равнището на раждаемост около 2 фаза. Като следствие от това естественият темп на нарастване на населението ще бъде 0% или вероятно малко по-висок.

³ World Urbanization Prospects: the 2018 Revision, Department of Economic and Social Affairs / Population Division, UN.

За разлика от това Африка остава предимно селска, като 43% от населението ѝ живее в градски райони.

Селското население на света нараства бавно от 1950 г. насам и се очаква след няколко години да достигне своя връх. Селското население в световен мащаб вече е близо 3,4 милиарда и се очаква леко да нарасне, а след това да намалее до около 3,1 милиарда през 2050 г. В Африка и Азия живее 90% от световното селско население. Индия има най-голямо селско население (893 милиона), следвана от Китай (578 милиона).

Градското население на света се разраства бързо от 1950 г., като се е увеличило от 751 млн. на 4,2 млрд. през 2018 г. В Азия, макар да е по-малко урбанизирана от повечето други региони днес, живее 54% от градското население в света, следват я Европа и Африка (с по 13%).

Близо половината от градските жители в света живеят в населени места с по-малко от 500 000 жители. Една осма част от градските жители обитават 33 мегаполиса с над 10 милиона жители. До 2030 г. се предвижда светът да има 43 мегаполиса, повечето от които в развиващите се региони.

Нарастващата урбанизация оказва силен натиск върху индустриализацията и води до нови индустриални/технологични революции. Икономиката се променя, появяват се нови професии, изискванията към работещите се променят с бързи темпове. Достъпът до стоки и услуги също преживява възход, предлагането и маркетинга дават повече възможности на градското население, отколкото на селското. Същото се отнася и до социалните придобивки - в градовете има по-добър достъп до образование, по-добър жизнен стандарт, по-добри санитарни условия и жилища, по-добро здравеопазване, по-добри условия за отдих и по-добър обществен живот като цяло. Голяма част от тези услуги и придобивки липсват в селските региони. Главното, което привлича хората от селските към градските райони, са работните места. Градските райони предлагат заетост във всички сектори на развитието, като обществено здраве, образование, транспорт, спорт и отдих, промишленост и бизнес. Модернизацията на начина на живот също играе важна роля в процеса на урбанизация.

Положителните страни на урбанизацията включват създаването на възможности за заетост, технологичните и инфраструктурни постижения, подобрен транспорт и комуникация, качествени образователни и медицински съоръжения и подобрен жизнен стандарт. Урбанизацията има и своите отрицателни страни: затруднен достъп до жилище, пренаселеност, безработица, незаконни постройки и развитите на гета, проблеми с водоснабдяването и канализацията, екологични проблеми като завърдяването на въздуха, транспортни задръствания и дълги разстояния, влошаване на криминалната обстановка, и др.

Решения на проблемите на урбанизацията се намират в изграждането на устойчиви и екологични градове, предоставянето на адекватни основни социални услуги, по-точно образование, здравеопазване, чиста вода и канализация, технологии, електричество и храна, създаване на повече работни места, политика и просвета за семейно планиране.

Постигането на Целите за устойчиво развитие, свързани с бъдещото международно развитие за периода 2016 - 2030, на ООН ще дадат решения на предизвикателствата,

породени от урбанизацията, а именно: Трансформиране на градовете и населените места в приобщаващи, безопасни, стабилни и устойчиви центрове; Осигуряване на устойчиви модели на потребление и производство; Изкореняване на бедността повсеместно и във всички нейни форми; Премахване на глада, постигане на сигурност на храната и по-качествено хранене и насърчаване на устойчиво селско стопанство; Осигуряване на здравословен начин на живот и стимулиране на благосъстоянието за всички във всички възрасти; Осигуряване на приобщаващо и равностойно качествено образование и стимулиране на възможностите за учене на всички през целия живот; Осигуряване на достъпност и устойчиво стопанисване на водоснабдяването и канализацията за всички; Гарантиране на достъп до финансово достъпна, надеждна, устойчива и съвременна енергия за всички; Насърчаване на постоянен, приобщаващ и устойчив икономически растеж, пълна и продуктивна заетост и достоен труд за всички; Изграждане на гъвкава инфраструктура, насърчаване на приобщаваща и устойчива индустриализация и стимулиране на иновациите.

Промените на климата (климатичните промени) около нас са факт, въпреки че продължават споровете дали са причинени от човека или са израз на естествено развитие на планетата. Общоприетата научна теория е, че парниковите газове, като въглеродния диоксид, улавят топлината в атмосферата и влияят на климата. Тези газове съществуват естествено, но хората добавят повече въглероден диоксид чрез изгаряне на изкопаеми горива за енергия (въглища, нефт и природен газ) и чрез изсичане на гори. Парниковите газове действат като своеобразно одеяло на планетата. Колкото по-дебело е одеялото, толкова по-топло става на нашата планета. В същото време, океаните на Земята също поглъщат част от този допълнителен въглероден диоксид, което ги прави по-кисели и по-малко гостоприемни за морския живот. Увеличаването на температурата на Земята значително променя климата, като води до по-екстремни и непредсказуеми климатични условия. Например, топлинните вълни стават все по-чести и на много места има рекордни суши, последвани от интензивни валежи.

Целите за устойчиво развитие, свързани с бъдещото международно развитие за периода 2016 - 2030, на ООН ще спомогват за решаване на породените от промените на климата проблеми чрез: Предприемане на спешни действия за борба с климатичните промени и въздействието им; Осигуряване на устойчиви модели на потребление и производство; Съхранение и устойчиво ползване на океаните, моретата и морските ресурси за устойчиво развитие; Запазване, възстановяване и стимулиране на устойчивото ползване на сухоземните екосистеми, устойчиво стопанисване на горите, борба с опустиняването и преустановяване на деградацията на почвата и пристъпване към регенерирането ѝ, както и прекъсване на загубата на биоразнообразието; Насърчаване на мирни и приобщаващи общества за устойчиво развитие; Укрепване на средствата за изпълнение и обновяване на глобалното партньорство за устойчиво развитие.

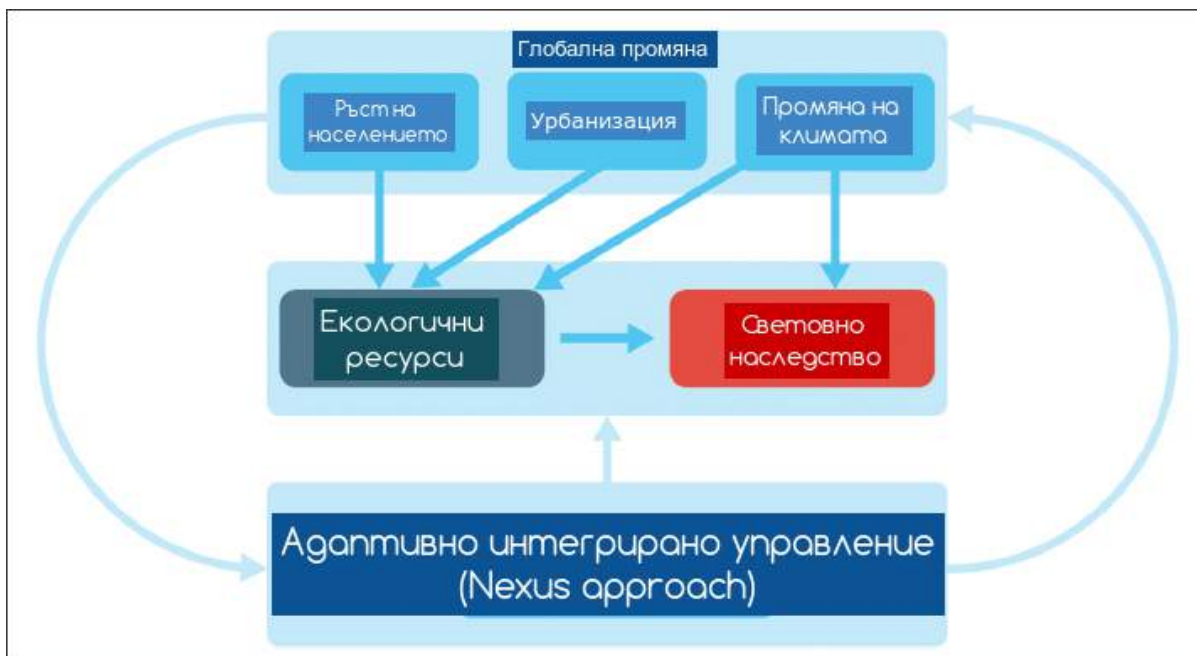

Представената по-долу диаграма⁴ показва връзката между глобалните промени (ръст на населението, урбанизация и промяна на климата) с екологичните ресурси и културно-историческото наследство.

---

⁴ Climate Change as a Threat to Peace - Impacts on Cultural Heritage and Cultural Diversity, Edited By Sabine von Schorlemer and Sylvia Maus, 2015.

Въздействие на глобалните промени (различни аспекти) върху обектите на световното наследство (природни и културни) и върху природните ресурси

Подходът на връзката (нексусът) между вода, енергия и продоволствена сигурност е въведена като понятие от Организацията на Обединените нации по прехрана и земеделие (Food and Agriculture Organization of the United Nations - FAO). Тя означава, че водната, енергийната и продоволствената сигурност са силно свързани помежду си и действия във всяка една от тези области могат да дадат ефекти в останалите две области.

Връзката вода-храна-енергия са в основата на устойчивото, икономическо и екологично развитие и защита. Търсенето и на трите ресурса продължава да нараства поради различни причини: нарастващо население, продължаващо движение на населението от селата към градовете, увеличаване на доходите, увеличено желание за изразходване на тези доходи за енергоемки и водоемки стоки, международна търговия, урбанизация, промяна на климата.

Използването на повече ресурси - вода, енергия и почва (храна) - има голям потенциал да ни изправи пред проблеми с влошаване на околната среда и дори с недостига на ресурси, както вече се вижда в някои части на развиващия се свят. Непрекъснатите връзки между тези сектори продължават да изискват добре интегрирани планове за защита на водата и продоволствената сигурност, т.е. адаптивно интегрирано управление (Nexus approach).

Обектите на природното наследство очевидно са тясно свързани с и са засегнати от промените в природните ресурси (главно водата и почвата) на района, в който се намират. Тези на културното наследство също са под влияние на водата (чрез валежи, водно ниво и т.н.), но в повечето случаи са част от културен пейзаж, в който важен

елемент са околната среда и нейните екологични ресурси. Това виждане още повече е в сила за културното наследство, в което съществена част е водата.

Освен това, всяка промяна в използването на земята (почвата) от обекти на културното наследство, било то свързана с климата или създадена от човека, може да има силно въздействие. Следователно, почти всички обекти на културното наследство не могат да бъдат управлявани и поддържани, без да се отчита естествената им среда.

2.2. Влияние на промените върху басейна на река Дунав в екологичен, културен, социален и икономически аспект

Управлението на водните ресурси по устойчив начин е неразривно свързано с добрите практики на управление на земята и почвата и земеползването. Богатото природно наследство, даденостите на околната среда и изключителните флора и фауна, които са се развили през плейстоцена⁵, най-вече по долното течение на Дунав, предоставят възможности за бъдещо устойчиво развитие, особено за туризма. Тези природни дадености са застрашени от хидроморфологична промяна и от изхвърлянето на замърсени води и торове, които довеждат до сериозно замърсяване.

(снимка Бойко Ръжгев)

Ерозията по бреговете на Дунав в България "изяжда" огромни територии от крайбрежните площи. Ерозията на бреговете е част от хидроморфологичната динамика на реките. Устойчивото земеползване следва да вземе това предвид при управлението на земята и нейното администриране.

Почвите имат важна роля на филтър, по-специално във влажната буферна зона по бреговете на Дунав. Те самите са застрашен ресурс, както ясно посочва Европейската агенция за околна среда: "Деградацията на почвата се ускорява в много части на Европа, в резултат на човешки дейности като неподходящото управление на обработваема земя, пасищата и земите от горския фонд."⁶

⁵ Плейстоцен - геоложка епоха, започнала преди 1,806 млн. години и завършила преди 11,5 хил. години.

⁶ <https://www.eea.europa.eu/soer-2015/europe/soil>

Решения на бъдещите рискове от наводнения и суши, включително дългосрочните промени и последиците от изменението на климата⁷ както и промишленото замърсяване могат да бъдат намерени само в голям басейнов обхват с адекватни планове за управление и ресурси за тяхното изпълнение. Съгласно изискванията на Рамковата директива за водите на ЕС (*EU-Water Framework Directive - EU-WFD*) Международната комисия по опазване на река Дунав (International Commission for the Protection of the Danube River - ICPDR) изготви „План за управление на речния басейн (ПУРБ)“ през 2009 г. (ICPDR 2009).

Анализът на екологичните проблеми и съвместната програма от мерки за решаването им или поне за тяхното смекчаване в рамките на целия басейн след консултации с дунавските страни е новост. Документът идентифицира органичното и хранително замърсяване, както и опасните вещества като основни проблеми на управлението на водите. Замърсяването е заплаха за човешкото благосъстояние и природното наследство главно в средната и долната част на реката. Хидроморфологичната промяна, дължаща се на изграждането на канали, изолирането на заливните зони и използването на хидроенергията, характеризира проблемния спектър на Горен Дунав.

Пречистването на отпадъчните води и по-доброто управление на земята, за да се намали влагането на замърсители, както и възстановяването на екосистемите, се считат за важни бъдещи задачи за противодействие на текущите негативни тенденции. Последиците от навлизане на чужди инвазивни видове, качеството и количество на седиментите, изменението на климата също подлежат на оценка.

Стратегическите документи от ICPDR⁸ подчертават необходимостта от интегриране на различни секторни политики, по-специално вътрешно корабоплаване, водна енергия и селско стопанство. ICPDR признава необходимостта от справяне с взаимосвързаните предизвикателства с вътре- и междудисциплинарните подходи.

Европейското партньорство за иновации (ЕПИ) по отношение на водите идентифицира също така междусекторни въпроси като управление на ползването на водите, мониторинга, подкрепата за вземане на решения и по-специално управлението на екстремни явления като риск от наводнения и суша или връзката вода-енергия.⁹

Осигуряването на храна, суровини или ресурси, точно както регулирането на климата и разлагането на отпадъците изискват безпрепятствено функциониране на основните екологични процеси (услуги), като циклиране на хранителните вещества или първично производство.

Дунав има екосистемен потенциал, напр. на съхранение на въглерод, предоставяне на водни ресурси и културни ценности, които са в основата на туризма¹⁰. Препоръчва се предпазлив подход към консервацията на екосистемните услуги и се подчертава, че тяхната ролята при вземането на решения често е все още слаба поради бели петна не

---

⁷ Вж. например проекта, финансиран от Европейски съвет за научни изследвания, „Дешифриране на промените в наводненията“: <http://floodchange.hydro.tuwien.ac.at/deciphering-river-flood-change/>

⁸ ICPDR = Международна комисия за опазване на река Дунав - International Commission for the Protection of the Danube River, <https://www.icpdr.org>

⁹ <http://ec.europa.eu/environment/water/innovationpartnership/>

¹⁰ Tucker et al. 2010.

само в научните изследвания, но и в общественото възприятие. Следователно, много от услугите са влошени или изложени на риск, често в резултат на неустойчиви практики. Познаването на сложните взаимоотношения между процесите и функциите на екосистемите и техните ценности, както и тяхната устойчивост е крайно необходимо и често липсва. Вътре- и междудисциплинарното сътрудничество ще помогне на обществото да се възползва от екосистемите на река Дунав и ще допринесе за IPBES (Междуправителствена платформа за биологичното разнообразие и екосистемните услуги).

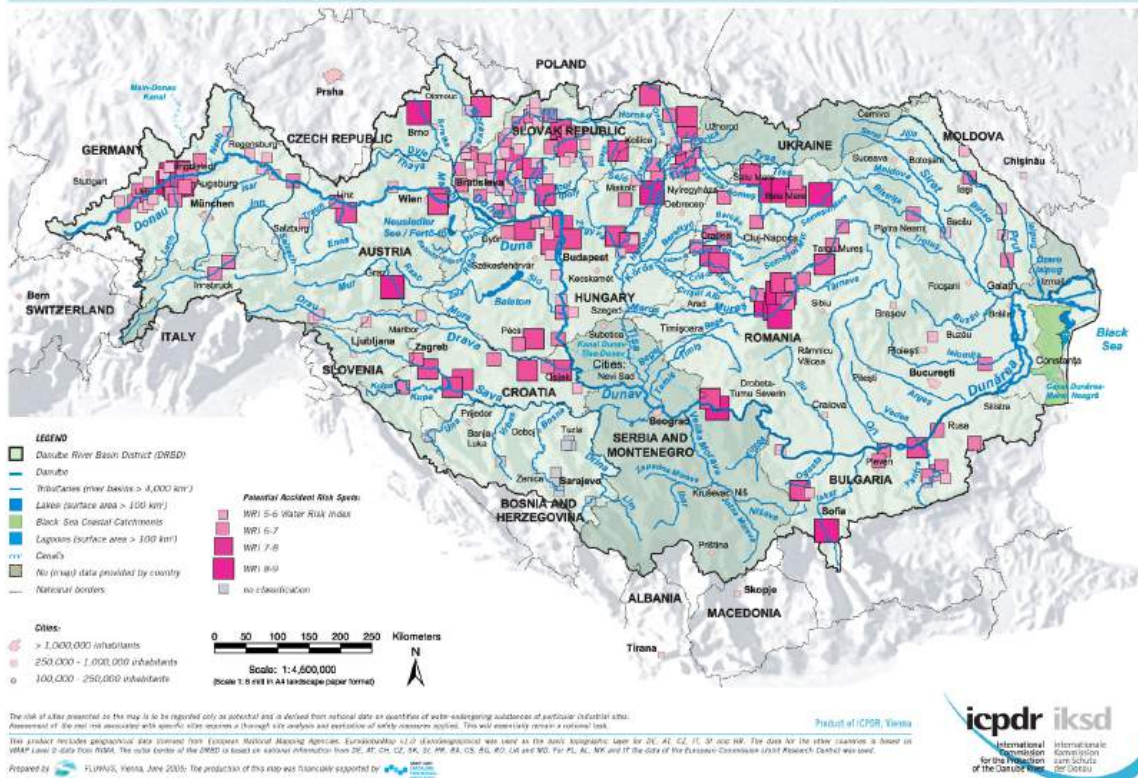
Наблюдението, извършено от ICPDR, подчертава, че само около една трета от Дунав показва Клас 2 съгласно 5-степенната класификационна схема на EU-WFD и отговаря на екологичните изисквания на директивата¹¹. Тези участъци са разположени предимно в долната част на реката и демонстрират съществуващия екологичен потенциал, докато горният Дунав е силно засегнат от хидроморфологични промени.

Много от по-големите населени места не събират и не преработват отпадъчните води, а значителен брой промишлени предприятия изхвърлят отпадъчни води директно в Дунав и неговите притоци или индиректно чрез градските канализации. През 2009 г. са докладвани около 650 рискови места с опасни вещества в речния басейн. Като потенциална опасност е идентифициран опасен еквивалент в размер на 6.6 милиона тона. Неточковите източници на замърсяване, като торовете и оттичането на пестициди, допринасят за цялостния проблем. Както е показано по-долу, броят на потенциалните рискови места е особено висок в Средния Дунав и неговия основен източен приток Тиса.

---

¹¹ „Добро екологично състояние“; ICPDR 2009, виж също ICPDR 2015.

Потенциални рискови места в басейна на река Дунав. Картата показва индекса на риска за водата. Колкото по-тъмен е цветът и колкото по-голям е размерът на квадратите, толкова по-висок е индексът на риска (Източник: ICPDR 2009; Забележка: Разделянето на Сърбия и Черна гора все още не е разгледано в тази карта.)

Водните цикли на Дунавския басейн често се променят поради нарушаване на непрекъснатостта на реките и местообитанията, чрез отделяне на прилежащите заливни равнини, както и чрез водовземане, водоеми или ползването на водите за производство на хидроенергия. Язовирите на водоелектрическите централи са едни от основните прояви на натиск. Само някои от тях са проходими за мигриращи водни видове, но дори и те имат сериозни екологични последствия и въздействат върху седиментния режим на реката. Четири основни язовира са разположени по течението на Дунава - край Виена (Австрия), Габчиково (Словакия), и двата язовира на Железни врата (Сърбия и Румъния). Особено последните два са проблем за мигриращите видове. Ако надлъжната връзка на реката се възстанови чрез подходящи пасажии, миграционните видове отново биха могли да мигрират към Горния Дунав.

Освен заплахите, свързани с реките, водните екосистеми изпитват въздействие от ползването на земята или от изменението на климата. Те страдат от прекомерна експлоатация и от последствията от урбанизацията като запечатването¹² на почвите и разрастването на градовете. На местно ниво горското стопанство, засоляването на почвите, потъването на земята и много други проблеми могат да са доминиращи.

¹² Т.е. покриването на земната повърхност с непропусклив материал - една от основните причини за деградацията на почвите в ЕС, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-12-128_bg.htm

Следователно всички изследвания в областта на устойчивостта трябва да се основават на локализирани казуси и трябва да включват цялостен поглед върху водните и сухоземните екосистеми, като се отчита тяхната присъща свързаност.

Биоразнообразието се влияе негативно от промяната на местообитанията, експлоатацията на видовете, от умишленото или неволно въвеждане на чужди и инвазивни видове, от появи на болести, както и от изменението на климата. Всички фактори оказват влияние върху характеристиките на местообитанията и жизнения цикъл на видовете.

Речните системи се характеризират със своята свързаност. Свързването на различни европейски речни системи чрез корабни канали е благоприятствало за разпространението на инвазивни видове, широко признати като втората основна причина за намаляване на биоразнообразието, след промяната на местообитанията. Когато каналът Рейн-Майн-Дунав е завършен през 1992 г., той открива коридор за връзка между Черно море и Северно море. По-нататъшното развитие на водните пътища ще доведе до още по-голям потенциално опасен обмен на флората и фауната. Въздействието на инвазивните неместни видове в река Дунав все още не е напълно оценено.¹³

Есетровите риби, водещ вид на Дунавския басейн, след като в продължение на векове осигуряват поминък на много общности по поречието на Дунав, днес изчезват поради прекомерната експлоатация и загубата на местообитания (нарушаване на миграционните пътища, замърсяване, хидроморфологични промени). Възстановяването на есетровите риби в Средния и Долен Дунав е важна екологична и икономическа цел. Но тя не може да бъде постигната без надлежно отчитане на социално-икономическите нужди на рибарските общности, като например осигуряване на икономически алтернативи за осигуряване на доходите им до възстановяването на запасите. Овластяването на рибарските общности и откритият диалог относно местните нужди и проблемите, с които те се сблъскват, биха осигурили добро сътрудничество и гарантират правата им на достъп до рибните ресурси и риболовните зони.

Трябва да отчитат и новите заплахи, генерирани от човешките дейности, като например нови и появяващи се замърсители. Веществата, нарушаващи функциите на ендокринната система, устойчивите органични замърсители, наскоро пуснатите на пазара фармацевтични продукти и наноматериалите представляват все още неизвестни опасности за здравето. Въпреки че концентрацията им във водната среда може да бъде под границите на откриване, те могат да достигнат опасни нива във флората и фауната и човешката храна чрез процеси на биоакмулиране и биологично увеличение.

Делтата на река Дунав е важна миграционна точка за птиците и, като следствие, голяма врата за възникване на инфекциозни заболявания. Няколко огнища на вируса на западнонилска треска и на птичия грип в региона са убедителни примери на това. Делтата на река Дунав трябва да бъде важен обект за наблюдение, с проучвания, насочени към епидемиологичните пътища при домашните животни и резервоари на зарази от диви животни. Ролята на река Дунав в разпространението на патогени и

---

¹³ ICPDR 2013.

химическо замърсяване и нейното въздействие върху ключовите видове на Черно море (напр. застрашените китоподобни) все още не е проучена.

Индустриалното наследство и остатъчното замърсяване на седиментите съдържат висок риск от повторно навлизане във водния цикъл при всяко наводнение и/или драгиране. Този проблем е проучен като страничен ефект от разлива на цианиди в Бая Маре, Румъния, на 30 януари 2000 г. при излив на хвостохранилище. Инцидентът унищожава хиляди риби, отровени са водолюбиви птици, засегнати са хиляди хора, живеещи по бреговете на реката. Няколко месеца по-късно наводнения пренасочват замърсените води надолу по течението към Тиса и Дунав.

Десетилетията на лошо регулирани и до голяма степен необработени, промишлени минни дейности и изхвърляния от градовете в местните реки¹⁴ създават дългосрочни екологични проблеми. След прекратяването на минната дейност в района (2007) има признаци на екологично възстановяване. Но дълготрайното натоварване на седиментите с тежки метали, неподходящите консервационни дейности в минодобивните райони и рудодобива в Roșia Montană¹⁵ (разработва се от 60-те години на 20. век) предизвикват национални и международни проблеми.

Roșia Montană

Замърсяването от промишлени съоръжения (мини, заводи, фабрики), изоставени след тяхното затваряне през 90-те години, също е сериозен проблем в речните басейни на Югоизточна Европа.

---

¹⁴ Macklin et al. 2003, стр. 256.

¹⁵ Проектът Roșia Montană е проект за добив на злато и сребро, Западна Трансилвания, Румъния.

Войната и мирът също са от решаващо значение за перспективите за устойчиво развитие.¹⁶

Бомбардирането на Нови Сад през 1999 г. унищожи инфраструктура и нефтени резервоари, водещи до дълготрайни опасности за околната среда

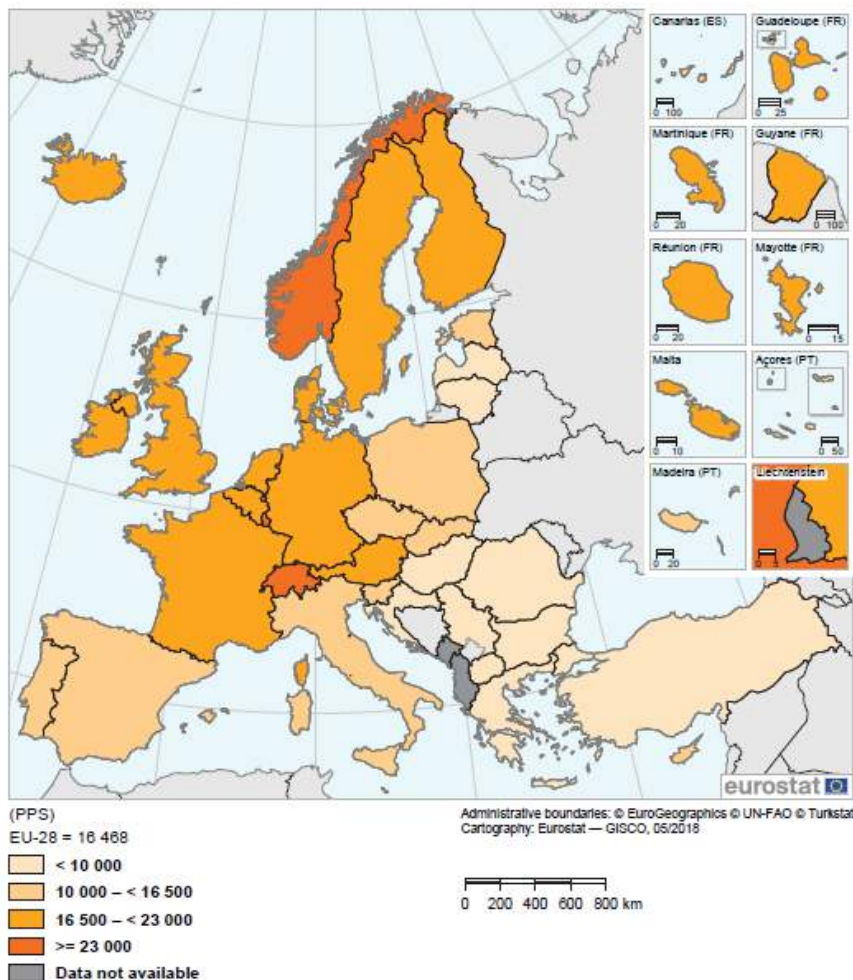
За да се постигне значителен успех при решаването на екологичните и социалните предизвикателства в басейна на река Дунав, изключително полезен ще е хармонизираният подход за целия басейн, особено по отношение на икономическото сътрудничество, мобилността или научните изследвания.

Политическите и социално-икономическите различия, характерни за Дунавския басейн, са твърде големи. По течението на реката има държави-членки на ЕС, държави-кандидатки за членство в ЕС и съседни страни. Хармонизирането на различните национални законодателства и политически системи е сериозно предизвикателство.

Социално-икономическите различия за страните от Дунавския басейн са значителни. Годишният среден разполагаем доход се различава между страните от Горния и Долния Дунав с 15 000 евро (виж по-долу).

---

¹⁶ The Kosovo Conflict Consequences for The Environment and Human Settlements, final report of the Joint UNEP/UNCHS (Habitat) Balkans Task Force (BTF), <http://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/8433>

Среден годишен доход в страните от ЕС-27

Source: Eurostat, Living conditions in Europe – 2018 edition

Недостатъчно е финансовото и институционално сътрудничество между проспериращите райони в горния водосбор и по-слабо развитите в средата и особено в долния басейн. Изтичането на мозъци засяга страни като България или Румъния и възпрепятства икономическия растеж. Отрицателно въздействие на икономическото развитие имат и трафикът на хора, контрабандата на стоки и корупцията. Слабите правителства, особено когато не са допълнени от институциите на гражданското общество, причиняват много екологични проблеми. В комбинация с проблематични медии и обща липса на икономически средства те изострят неустойчивата икономическа експлоатация и водят до нежелани екологични и социални условия.

Потенциалът за развитие на сътрудничеството на страните от Дунавския басейн за решаване на екологичните и социални предизвикателства може да лежи в съществуващите:

- потенциал за развитие на устойчива възобновяемата енергия;

- създаване на устойчива биоикономика (най-вече на плодородните почви в средния и долния басейн);
- сътрудничество в областта на образованието¹⁷.

Народите, живели в Дунавския басейн, са оставили богато културно, политическо и етническо наследство. Сред признатото от UNESCO материално наследство се намират римските лимеси, културните пейзажи на Вахау в Австрия, бреговете на Дунав и замъка Буда в Будапеща (Унгария), историческият град Банска Штявница (Словакия), мостът на Мехмед Паша Соколович в Вишеград (Босна и Херцеговина) (виж по-долу) или рисуваните църкви в Молдова.

Признатото от UNESCO нематериално наследство включва традиции като унгарския фолклорен танц Táncház или традиционните форми на румънската народна музика (Doina).

Културното наследство има потенциал да подкрепя устойчивия туризъм и икономическия растеж в третичния сектор чрез свързани професионални дейности, които включват ИКТ, възстановяване, каталогизиране и опазване. Материалното и

нематериалното културно наследство може да спомогне за укрепване на социалното сближаване, регионалните идентичности и благосъстоянието, да даде възможност на местните заинтересовани страни да участват активно в този процес, като в същото време местните културни наследства се интегрират в европейски контекст.

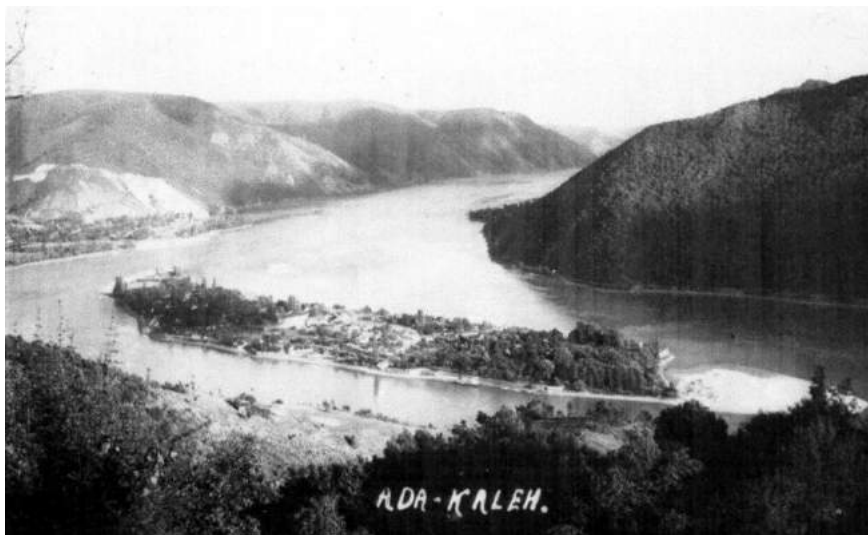
Опазването и оценката на материалното и нематериалното културно наследство в Дунавския басейн е многостранна, интердисциплинарна задача по няколко причини. Тя е била и е заплашена от етнически конфликти и от това, че е обект на етническо прочистване.

Културното наследство е засегнато от изчезването или сериозното обезлюдяване на селските райони, особено на селата в планинските райони (например Arusenî или Roiana Ruscă в Румъния). Историческите селища на речните острови са изчезнали поради инженерни работи. Остров Адакале¹⁸ нагоре по течението на Железни врата е

¹⁷ Виж Конференцията на дунавските ректори, създадена през 1983 г., която обединява 64 университета от 15 страни - Danube Rectors' Conference – DRC, <https://www.drc-danube.org/>

¹⁸ Адакале (на румънски: Ada Kaleh) е изчезнал остров в река Дунав, част от територията на Румъния до 1970 година, когато е злят от водите на язовира при Железни врата.

пример за това. Наследството също се влияе от ерозията на материала (например поради влиянието на вятъра, слънчевата светлина и температурните колебания, влагата, замърсяването) и неговото запазване изисква да се имат предвид природните опасности в Дунавския басейн като наводнения или свлачища или риск от случайно изпускане на опасни вещества.

Остров Адакале

В отговор на тези обстоятелства Европейската комисия и Съветът на Европа въведоха (2003) Регионална програма за културно и природно наследство в Югоизточна Европа.¹⁹ Тя „... се стреми да промени местните възприятия за наследството и да подтикне дебатите за употребата на миналото. Предполага се, че само чрез поуки от минали конфликти регионът ще може да продължи пътя си към интеграция в ЕС.”

Опазването на материалното и нематериалното културно наследство и реализирането на неговата икономическа стойност е интегрална задача. Както природното наследство, така и културното наследство изисква вътре- и междудисциплинарно сътрудничество за пълноценно реализиране и остойностяване на нейния обществен и икономически потенциал.

2.3. Примери

2.3.1. Опазване на историческия център на Виена от наводнения

Както по-горе беше казано, редица паметници на културно-историческото наследство имат тясна връзка с естествената си среда и ресурсите на околната среда. Историческият център на Виена, столицата на Австрия, е един от тези прочути паметници. Още повече, че река Дунав е съществен елемент от центъра на града. Развитието на контрола върху наводненията във Виена е добър пример за устойчиво развитие на града и на интегрирано управление на културно-историческото и архитектурно наследство.

¹⁹ <https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/sec>

Виена се развива от ранно келтско и римско селище до средновековен и бароков град, столица на Австро-Унгарската империя. Историческото наследство на града е добре представено в неговите архитектура: средновековен квартал, в центъра на бароковия вътрешен град от 17. век и заобиколен от сградите от 19. век и околновръстния път. В периода 17.-19. век Виена изживява своя политически и културен апогей. Всички големи културни личности и особено музиканти намират убежище във Виена. В началото на 20. век Виена все още е люлка на шедеврите в литературата, музиката и визуалните изкуства. Разрушенията от Втората световна война, макар да унищожават повече от една пета от жилищния фонд, не засягат историческата тъкан на града и основните му паметници.

Качеството на живот във Виена наистина е забележително: това е зелен град, почти половината от градската зона се състои от зелени площи и вода, и има една от най-напредналите екологични политики в Европа.

Виена обаче остава преди всичко културна столица, седалище на престижни университети и научноизследователски институти, културни институции със световна слава, на голям и динамичен сектор на творческата индустрия и на важни културни събития. Два от водещите световни филхармонични оркестри, включително прочутата Виенска филхармония (Wiener Philharmoniker) и нейния още по-прочут Новогодишен концерт, както и едни от най-големите колекции от класическо и ренесансово изкуство се намират във Виена. Прославена е уникалната виенска колекция на сецесиона.

Културната индустрия в града създава над 120 000 работни места.

Виена²⁰ в числа 2017:

- >> Във Виена живеят 1,867,582 души (20% от населението на Австрия)
- >> Зелените площи заемат 49,6% от територията на града
- >> 953 градски парка
- >> 981 детски площадки
- >> Отчетени туристически нощувки 2016 - 15,760,254

Развитието на контрол на наводненията по река Дунав

Река Дунав е основен елемент от “марката” на града. Тя е част от пейзажа, от туристическото преживяване и атракции. В същото време реката през вековете многократно е заливала града, затова специално внимание се отделя на развитието на контрола върху наводненията по река Дунав.

Основната цел на регулацията на реката е да се осигури защита от наводнения. Други важни съображения са изграждането на воден път (с което основният клон на реката и

²⁰ Vienna in Figures 2017, City of Vienna.

корабният транспорт се доближават до града) и осигуряването на трафик чрез изграждането на мостове, които могат да издържат на наводнения.

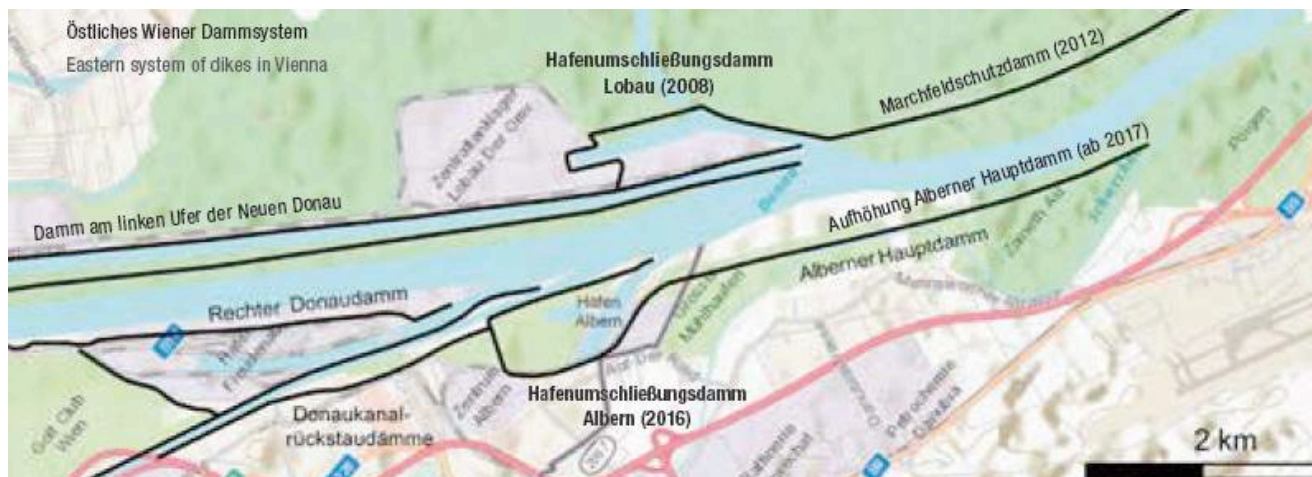
Първата регулация на реката е от 1868 г. е, когато речният канал на Дунав е разширен до 280 метра, по протежение на левия бряг са създадени 450-метрова зона за наводнения, както и дига за защита от наводнения.

Две катастрофични наводнения (1897 и 1899), както и наводнението през 1954 г. демонстрират недостатъчния проектиран обем при наводнения от 11 700 кубически метра в секунда. Затова градът започва реализацията на проекта “Подобрен контрол на наводненията по река Дунав” през 1972 г. Основните елементи на проекта (Нов Дунав и Дунавския остров) са завършени през 1988 г.

Нов Дунав като на канал за контрол на наводненията се изгражда в зоната на наводненията по протежение на заливната дига на левия бряг на реката. Новият Дунав е дълъг 21,1 км и има ширина 210 метра. Ширината на дъното е 40 метра. Средната дълбочина е 6,3 метра. По време на наводнение с максимален поток от 14 000 кубични метра в секунда, изливът на вода в Новия Дунав би бил 5,200 кубични метра в секунда и 8,800 кубични метра в секунда в р. Дунав при скорост на потока до 3 метра в секунда. Максималната дълбочина на водата при наводнение е 11,5 метра. Новият Дунав може да се пресече през 15 моста, включително пешеходен мост и мостове, предназначени изключително за пешеходен и велосипеден трафик.

Остров Дунав е създаден като остров без наводнения между Новия Дунав и съществуващия речен канал с помощта на изкопания от реката материал. Неговата ширина е от 70 до 210 метра, островът е повдигнат на 4 до 6 метра над нивото на наводнения и предлага безопасна площ от около 390 хектара.

По време на наводнения водата се отклонява само през Новия Дунав. Течението на водата се регулира от преливници (бентове): На входа в Новия Дунав се регулира оттокът на водата, докато преливник 1 и преливник 2 управляват нивото на водата в Новия Дунав. Корабният транспорт остава в основния клон на реката. С изключение на периодите на висока вода, т.е. през по-голямата част от годината - преливник 1 и 2 осигуряват хоризонтално ниво на водата в Новия Дунав, създавайки водно пространство, подобно на езеро. Заедно с Дунавския остров това е привлекателна зона за отдих, която се превръща в една от най-популярните места за отдих във Виена. На десния бряг на река Дунав контролът на наводненията се осигурява от дига.

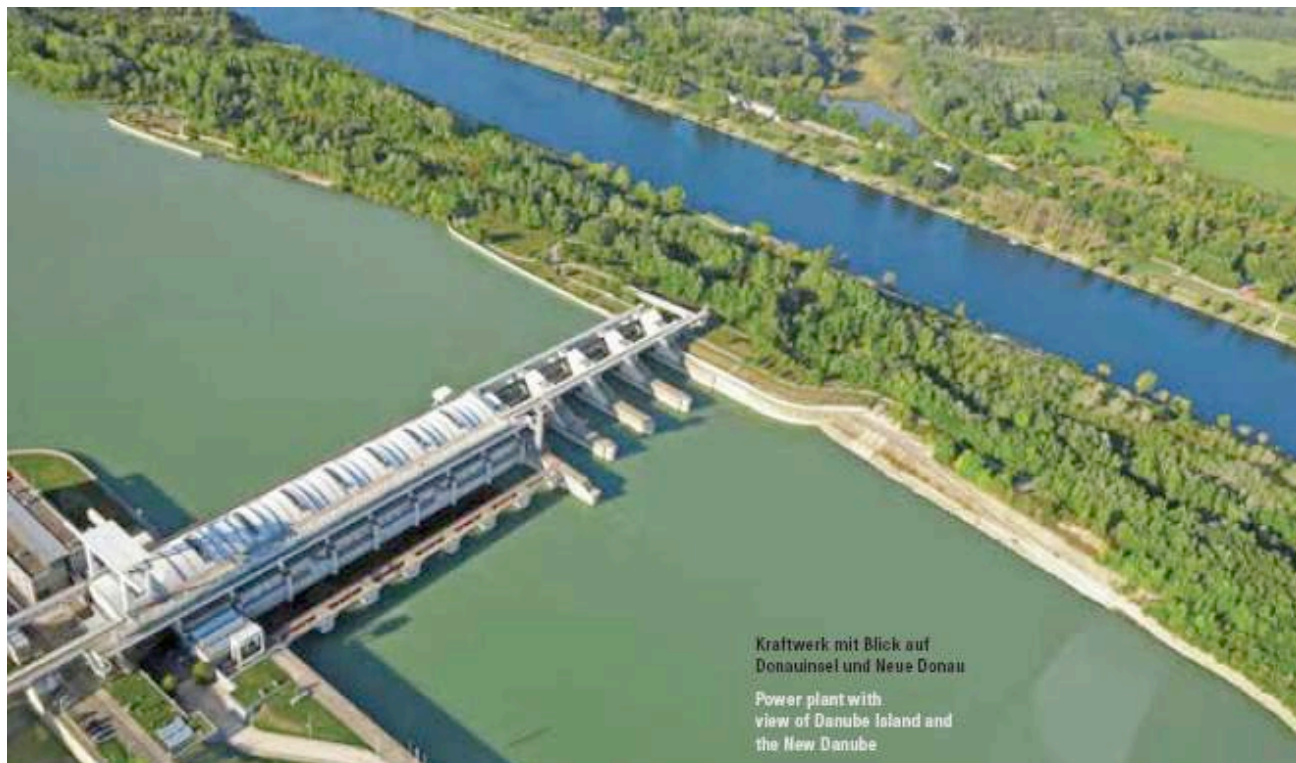

Във връзка с изграждането на Дунавския остров, град Виена също така изгражда цялостна система от диги по Дунав и Новия Дунав, за да подобри системата за контрол на наводненията в града. Съществуващите диги също са подсилени и укрепени.

По време на строителството на Дунавския остров са били предвидени меандрови разрези на река Дунав и са създадени редица езера. Райони като Toter Grund и Zinkerbachl, със старите си тополи, датират от времето преди първото регулиране на река Дунав. Езерата Hüttenteich и Endelteich са създадени като напоителни басейни и сега са важни биотопи. Лястовички и пчели са се заселили в езерото Schwalbenteich. Точно като Tritonwasser, това езеро е направено от човека. Всички тези водни обекти осигуряват зони за хвърляне на хайвер за различни видове земноводни като тритони и жаби.

Системата за контрол на наводненията на река Дунав във Виена имат още една важна част. Това е **електроцентралата Фройденау** и нейният резервоар. Енергийната система служи за регулиране на водните обекти по време на периоди на високи води. Електроцентралата Фройденау е построена от 1992 г. до 1998 г. Преливната система, която се състои от четири участъка с вътрешна ширина от 24 метра, е разположена на входа на левия бряг на река Дунав. Електроцентралата е построена на изкуствен остров. Заклучващата система - проектирана като двукамерна брава с всяка камера с номинална ширина от 24 метра и номинална дължина от 275 метра - се намира на десния бряг на Дунав. Произведената електроенергия се предава чрез 110-киловолтови заровени енергийни кабели към съществуващата разпределителна уредба Kaiserebesdorf, управлявана от Wiener Stadtwerke. Електроцентралата Фриденау е с

годишно производство от 1 052 гигаватчаса. Тя снабдява една трета от всички домакинства във Виена с електроенергия, произведена от ВЕЦ.

Електроцентралите спират естествения ход на риби и други водни животни, които мигрират нагоре или надолу по течението. Фройденау е първата електроцентрала на река Дунав, която от самото начало е планирана с байпас (обход) за риба - той е построен от страната на Дунавския остров като отклонителен поток с дължина приблизително 1,5 километра.

Изграждането на електроцентралата и свързания с нея резервоар изискват преустройство на двата бряга на река Дунав. Левият бряг на река Дунав е проектиран с естествено озеленяване. Десният бряг на река Дунав включва градско озеленяване и е център за пътуване на лодки, вкл. туристически, с многобройни докове за лодки.

През 2013 г. Виена отново преживява катастрофично наводнение. Общото течение на р. Дунав в района на Виена е изчислено като малко над 11 000 кубични метра в секунда. Това надвишава нивото, наблюдавано по време на наводненията от 2002 г. (10 330 кубически метра в секунда) и 1899 г. (10 500 кубически метра в секунда). Благодарение на подобренията, направени в градската система за контрол на наводненията в продължение на десетилетия, във Виена няма големи щети.

Елементите на инженерната структура са превърнати в места за отдых и развлечения.

Десният бряг на река Дунав се отличава с парков дизайн с велосипедна и пешеходна пътека. Централната част на 12-километровата брегова линия на Дунав е доминирана от елементи на градския дизайн, с ясно оформени насипи, зони за почивка и осветителни тела. Тук можете да откриете и рекреационни удобства като места за сядане, детски площадки и ресторанти.

Дунавският остров е най-популярната зона за отдих във Виена. Той предлага безброй места за плажуване и плуване по протежение на 40-километровите си брегове, има и широка мрежа от пътеки за каране на велосипеди и ролери с обща дължина от 135 километра. Островът предлага зони за слънчеви бани, детски площадки, спортни площадки и игрища за плажен волейбол. Около 50 плаващи понтонa във водата осигуряват допълнителен комфорт на плувците. Наред със заведенията за хранене, има и възможност за наем на велосипеди, на влек за водни ски, гребане и лодки. Дунавският остров е място за провеждане на културни и спортни събития. Фестивалът на Дунавският остров е най-голямото събитие на открито в Европа. Той може да поеме до 65 000 посетители, на концерти, фестивали и спортни събития на открито.

2.3.2. Културни маршрути на Съвета на Европа

Един от ярките примери за интегрален устойчив подход към опазването и развитието на културно-историческото и архитектурно наследство чрез създаване на мрежи е програмата "Културен маршрут на Съвета на Европа".

Съветът на Европа стартира своята програма "Културен маршрут на Съвета на Европа" през 1987 г. и чрез нея предлага модел за транснационално управление в областта на културата и туризма, насърчава съвместни действия между национални, регионални и местни власти, и широк обхват от сдружения и социално-икономически участници, допринася за споделено културно наследство.

Културните маршрути прилагат на практика основните принципи, насърчавани от Съвета на Европа: правата на човека, демокрацията, участието, културното многообразие и межкултурния диалог.

Програмата „Културни маршрути“ има за цел да действа като канал за межкултурен диалог и да насърчава по-доброто познаване и разбиране на европейската културна идентичност, запазването и укрепването на природното и културно наследство като източник на културно, социално и местно развитие.

Сертифициране на "Културен маршрут на Съвета на Европа" е гаранция за отлични постижения за места и обекти от културното наследство на Европа. Мрежите, администриращи маршрутите, изпълняват иновативни дейности и проекти по отношение на пет главни приоритетни области на действие: сътрудничество при проучвания и разработване; подчертаване на историческата памет, историята и европейското наследство; културни и образователни обмени за млади европейци; съвременна културна и художествена практика; културен туризъм и устойчиво културно развитие.

Маршрутите са европейски мрежи, които включват най-малко три държави в Европа и имат демократични структури, за да гарантират транснационалния характер и ролята на културните маршрути.

Културните маршрути не са хомогенни в управленските си структури, сферите на действие и мрежите от членове.

Всички културни маршрути предоставят възможност на малките и средни предприемачи да разработват продукти и услуги в рамките на икономическите и туристическите дейности, които маршрутите генерират.

Към февруари 2019 г. са сертифицирани 33 културни маршрута на Съвета на Европа²¹. Те прекосяват територията на над 50 страни в Европа и отвъд нея, и включват над 1600 организации-членки на мрежите, администриращи маршрутите.

Културните маршрути насърчават устойчивото развитие чрез реализиране на местни проекти и стимулират разнообразни форми на достъп до култура и наследство. Те насърчават транснационалното измерение на европейското наследство, културното сътрудничество и туризма. Културните маршрути подкрепят автентичните, устойчиви и приобщаващи културни мрежи на споделени ценности, в дух на диалог и уважение към европейската идентичност и разнообразие.

Наследството обхваща различните аспекти, съставляващи културата и територията, както и значението и предназначението, което хората им придават. Наследството се съдържа както в своите материални и нематериални прояви, така и в материални и нематериални културни продукти, които не само трябва да бъдат запазени, но и съживени и насърчени за настоящите и бъдещите поколения. Това цялостно разбиране на културното наследство е в основата на програмата „Културни маршрути“.

Културните маршрути се сертифицират и оценяват редовно от Разширеното частично споразумение за културните маршрути на Съвета на Европа, основано на спазването на няколко критерия, установени от Комитета на министрите:

- Включване на тема, която е представителна за европейските ценности и е обща за най-малко три държави в Европа;
- Да бъдат предмет на транснационални, мултидисциплинарни научни изследвания;

²¹ <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes>

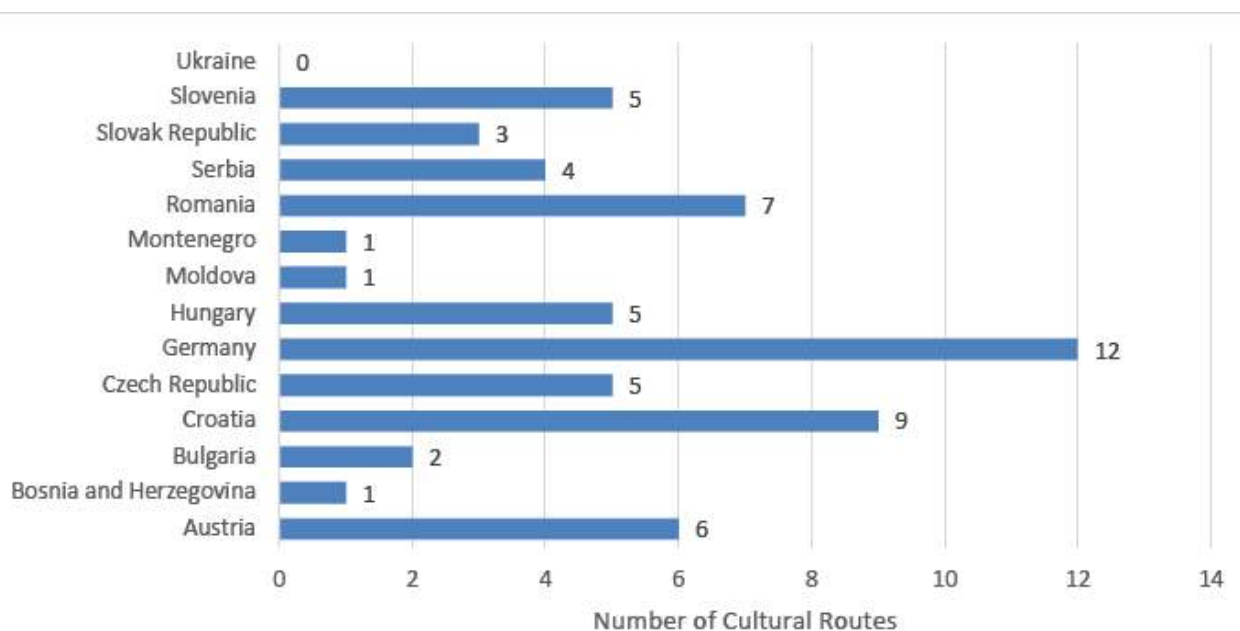
- Засилване на европейската памет, история и наследство и допринасяне за тълкуването на днешното разнообразие на Европа;
- Подкрепа на културния и образователен обмен за млади хора;
- Разработване на образцови и иновативни проекти в областта на културния туризъм и устойчивото културно развитие;
- Разработване на туристически продукти, насочени към различни групи.

Освен сертифициране на нов маршрут е възможно и присъединяване към мрежа, администрираща вече сертифициран маршрут, при съобразяване със съответни правила и изисквания. Мрежите представляват юридически лица, в които членуват заинтересованите от развитието на съответния културен маршрут власти, институции, организации, фирми и лица. Почти всички мрежи са обявили на сайта си условия и процедури за приемане на нови членове.

Днес програмата извлича полза от сътрудничеството с националните министерства на културата и туризма, регионалните и местните власти, както и с международните организации. Създадено е дългосрочно партньорство с Европейския парламент и Европейската комисия чрез съвместни програми, както и с ЮНЕСКО и Световната туристическа организация на ООН (UNWTO).

21 от 33-те културни маршрута на Съвета на Европа преминават през страните от Дунавския макрорегион (Австрия, Босна и Херцеговина, България, Хърватия, Чехия, Германия, Унгария, Молдова, Черна гора, Румъния, Сърбия, Словакия, Словения и Украйна).

Графиката по-долу показва колко културни маршрута на Съвета на Европа преминават през страните от Дунавския макрорегион:

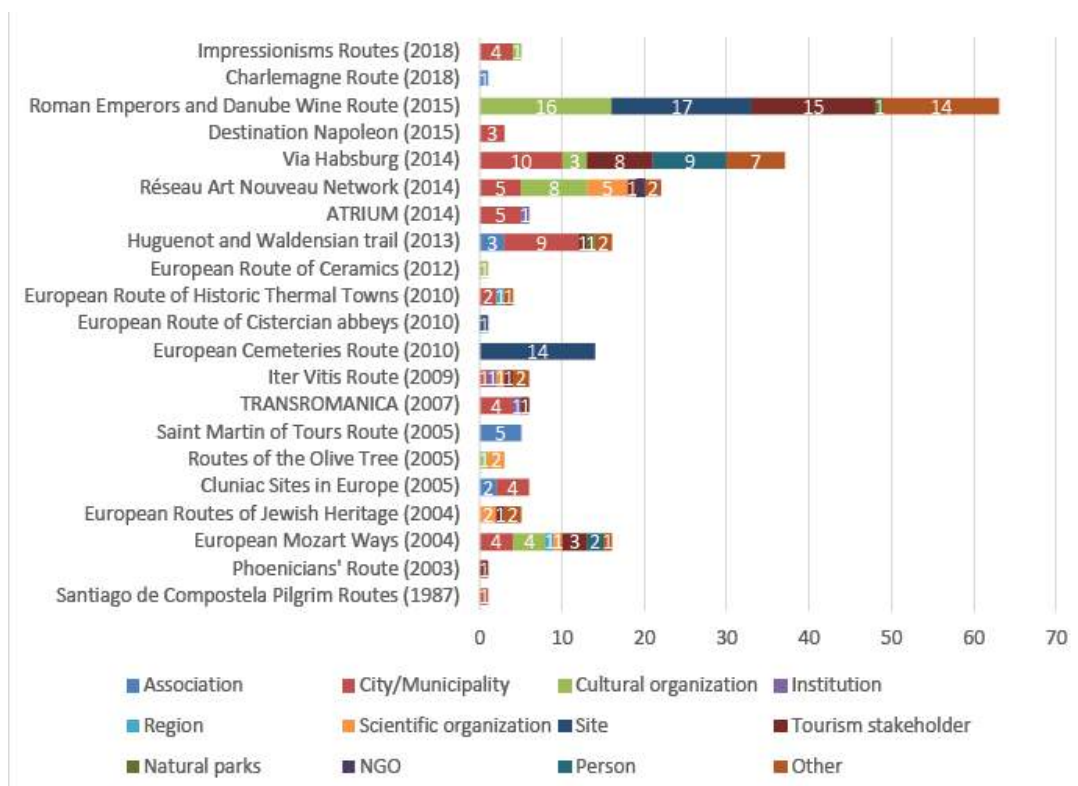

По отношение на количественото разпределение на културните маршрути, повечето от тях преминават през Германия (12), следвана от Хърватия (9), Румъния (7) и Австрия

(6). В Словения, Унгария и Чешката република са представени пет културни маршрута. През Сърбия (4), Словашката република (3), България (2), Черна гора (1), Молдова (1), както и Босна и Херцеговина (1) преминават по-малко на брой културни маршрути. В украинската част на макрорегиона все още не е създаден културен маршрут.

Повечето от членовете на културните маршрути в Дунавския макрорегион са общини (52), културни организации като музеи (34), обекти (28) и туристически заинтересовани страни (32), други членове са асоциации (11), научни организации (11), лица (11), институции като фондации или обществени организации (3), региони (2), природни паркове (2) и НПО (1).

Дунавски макрорегион: Организации-участнички по маршрути

Културните маршрути предоставят възможности за засилено сътрудничество и обмен на знания и капацитет между членовете на мрежата.

Сред темите на културните маршрути откриваме:

- **Историята** е тема, която по един или друг начин присъства във всички културни маршрути.
- **Религията** е често срещана тема - независимо дали се съсредоточава върху важна историческа личност или върху културната и религиозна идентичност като цяло.
- **Архитектурата** е тема, която често се представя под формата на паметници, групи сгради или обекти.
- **Изкуствата** са тема на три културни маршрута: единият е посветен на австрийския композитор Волфганг Амадеус Моцарт, втори е с тема европейска керамика, и трети маршрут е посветен на импресионизма.
- **Храните и напитките** са теми, разгледани от три мрежи: един маршрут е посветен на маслиното дърво, а два маршрута са посветени на виното и лозарството.
- **Движението на хората** в Европа е представено чрез два културни маршрута: единият е посветен на финикийците, а другият - на бягството на хугенотите и валденсите от религиозни преследвания.

Всички културни маршрути в Дунавския регион се занимават с природното и културното наследство - те не са статични, а са живо културно и природно наследство, произтичащо от исторически процеси, които активно включват както жителите, така и хората, пътуващи по маршрутите.

28 маршрута²² прекосяват територията на четирите макрорегионални стратегии на ЕС.

14 маршрута²³ прекосяват територията на Югоизточна Европа.

21 маршрута²⁴ прекосяват територията на Дунавския макрорегион.

3 маршрута²⁵ прекосяват територията на България:

²² <https://pjp-eu.coe.int/en/web/cultural-routes-and-regional-development/coe-cultural-routes>

²³ https://eeas.europa.eu/headquarters/headquarters-homepage/57321/cultural-routes-council-europe-south-east-europe-region_en

²⁴ <https://rm.coe.int/16808ea46f>

²⁵ <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/bulgaria>

Това са:

>> The Iter Vitis Route (Пътят на лозата)
(лозарски и винарски пейзажи, сертифициран 2009 г.)

>> ATRIUM - Architecture of Totalitarian Regimes
(Атриум – архитектура на тоталитарните режими, сертифициран 2013 г.)

>> Маршрут на римските императори и на дунавското вино
(сертифициран през 2015 г.) romanemperorsroute.org

> История

Дунавската граница на Римската империя се поддържа от постоянно военно присъствие. В резултат на това консумацията на вино се превръща в съществен елемент от ежедневието в региона. Маршрутът на римските императори и на дунавското вино включва същите райони, където виното се е произвеждало в римско време и които и днес продължават традицията на винопроизводството.

> Ценности на Съвета на Европа

Римската империя и делата на императорите поставят основите на урбанизма, администрацията, правото и гражданските права за следващите средновековни и модерни европейски общества. Понятията като религиозна толерантност и запазване на етническата идентичност също са били практикувани по онова време. Това означава, че някои от най-фундаменталните европейски ценности датират от Римската империя, ценности, които се възраждат през Ренесанса, поставяйки основите на съвременните европейски общества.

> Наследство

Маршрутът на римските императори и на дунавското вино преминава през пет страни от Средния и Долен Дунавски регион - Унгария, Хърватия, Сърбия, Румъния и България. Той обхваща 23 археологически обекта и 12 винарски района. Маршрутът свързва археологическите обекти с техните уникални истории. Виното, като основна подтема, се слива концептуално с римската култура и нравите в Дунавския регион.

> Туризмът днес

Можете да преминете маршрута пеша, с колело, с кола, лодка или влак, или комбинация от няколко превозни средства. Трансграничното пътуване по римската Дунавска граница (Limes) разкрива изключителната природна красота на реката и нейните скрити исторически и археологически съкровища. Много от археологическите обекти са открити по време на неотдавнашни разкопки и са представени на обществеността едва през последните две десетилетия. Любителите на античността могат да се възхитят на изобилието на изложени архитектурни и художествени съкровища.

2.3.3. Рибари честват хиляда години традиционен риболов на устието на река Sieg в река Рейн

Река Зиг е река-приток на р. Рейн в Северен Рейн-Вестфалия и Рейнланд-Пфалц в Германия. Името на река Зиг няма връзка с немската дума Sieg (триумф), а произлиза от келтската дума „Sikkere“, която означава „бърза река“.

Река Зиг в числа:

Дължина: 155 km

Дебит: 52 m³/s

Площ на басейна: 2 832 km²

Извор: Планина Rothaar

Устие: Рейн

Градове: Бон, Зиген, Зигбург

От 987 г. рибарски семейства в Bergheim an der Sieg (Бергхайм на Зиг) имат права за риболов в устието на река Sieg в река Рейн. През вековете общността на тези семейства

се превръща във вдъхновена гилдия, организирана в сдружение, което се нарича Рибарско братство Бергхайм на Зиг още от късното Средновековие. То все още има правата за риболов днес.

От векове риболовът оформя ежедневието на хората в Зиг и укрепва връзката им с природата. Рибарското братство предава знанията си за флората и фауната на района, риболовните техники, както и за занаятите, които допринасят за съществуването на риболов, като плетене на мрежи и плетене на кошници. Традициите са все още живи днес и се честват по празници и така стават важен елемент от местната идентичност.

Здравословният рибен запас е от жизненоважно значение, поради което рибарите избягват прекомерния улов, уважават сезона на хвърляне на хайвера и опазват защитените риби. Един добър рибар познава навиците на рибата, както и характеристиките на водите и избира подходящи методи за риболов. Това традиционно знание е от икономическо значение за региона и също така насърчава индустрии като плетене на кошници, плетене на мрежи, строеж на лодки, търговия и хотелиерство.

Членовете на братство са свързани с местната природа и се ангажират с грижата за природозащитната зона на Зиг. Водите служат като място за зимуване на различни видове риби. Зиг е една от най-богатите реки в Германия с над 40 различни вида риби.

Братството се стреми да запази и предаде старото майсторство и познания за риболова. Много реликви от рибарските плавателни съдове, както и инструменти за плетене на мрежи и кошници могат да се видят в музея, ръководен от братството. Съчетанието на природата и културата, използвайки примера на историческия риболов във вътрешни водоеми, позволява вълнуващ достъп до местната история.

Като цяло братството изпълнява важни задачи в областта на образованието, традициите и опазването на природата в района на Долен Зиг.

През 1987 г. Рибарското братство Бергхайм на Зиг чества своята 1000 годишнина, а през 2012 г. - своята 1025-а годишнина. От четиринадесетте риболовни семейства през 10. век до днес са оцелели девет и членовете на Братството са около 400. Рибарското братство създава Музей на риболова, който е изцяло обновен през 2010 г. Музеят се

управлява доброволно от Приятели на Риболовния музей и се подкрепя финансово от Рибарското братство и от Фондация Siegmund. Музеят на риболова представя експонати от културната история на Зиг, включително историческа лодка за риболов на змиорки. Музеят е посетителски център с възможност за провеждане на занятия и лектории. Музеят също така е вход за природен резерват Siegaue. Музеят на риболова се използва като място за занятия на ученици по теми за природата и културата и предлага, наред с други неща, на училищните класове занятия в учебна лаборатория.

От 2016 г. традиционният риболов в устието на река Зиг при река Рейн е вписан в Националния списък на нематериалното културно наследство на Германия (www.unesco.de).

2.3.4. Традиционен дребен риболов, Долен Дунав, Унгария

Самобитни форми на традиционен дребен риболов са запазени в долната част от “унгарския” Дунав, разположен между селищата Дунафьолдвар (Dunaföldvár) и Мохач (Mohács). Районът се простира на разстояние от 111 км. Крайречните площи са мочурливи и често са наводнявани от Дунава.

В крайречните селища от векове се практикува дребен риболов с домашно изработени риболовни съоръжения - различни видове мрежи, лодки.

Рибарите добре познават реката, поведението на рибите, жизнените цикли и хранителните навици на разричните видове риби, периодите на размножаване и хвърляне на хайвер, знаят кога да очакват дъжд или гръмотевична буря. Възрастните предават уменията си на младите и се грижат за природата.

Хората от векове свързват живота си с река и до днес запазват начина си на живот, навиците и традициите. Социалните навици, обреди и празници и до днес са свързани с реката и рибата. Те присъстват в устните традиции и форми на изразяване (приказки, песни). Например и до днес се смята, че човек не бива да казва къде точно отива да лови риба, за да му върви. С реката и риболова е свързано развитието на традиционните занаяти.

Местните хора си сътрудничат с местните

музеи и им предоставят образци на стари риболовни съоръжения и инструменти, запазени стари снимки на рибари и на риболов. Музейните експозиции се посещават от децата, които от малки се запознават и мотивират да се научат на уменията на бащите и дядовците си. Рибарите сами изработват рибарските си “такъми” от естествени материали. Знанията за изработване на риболовните принадлежности и лодки се предават от баща на син.

Рибарите участват в местни празници, на които показват изработени от самите тях риболовни принадлежности, състезават се в умение на хвърляне на мрежа.

Местните рибарски дружинки в отделните населени места имат по 40 - 60 членове. Те се грижат за опазването на околната среда, за спазване на ограничението на риболова по време на хвърлянето на хайвера, за опазване на чистотата на реката и богатството на видовете риба. Сдруженията редовно си сътрудничат с местните власти за почистване на реката, като се обръща специално внимание на отстраняването на пластмасови отпадъци.

В района се яде повече риба в сравнение със средното за Унгария. Местните рецепти също се предават от поколение на поколение - печене, опушване, пържене или печене в глинен съд, както и приготвяне на рибена чорба.

Днес дребният риболов е по-скоро традиция и почивка, отколкото поминък.

Но традициите са живи, защото се практикуват и се предават на младите.

През 2006 година четири дунавски сдружения на рибари се обединяват в Национална асоциация за дребен риболов, която популяризира историята и традициите на този вид риболов в Унгария.

През 2013 г. традиционният дребен риболов на Долния Дунав е вписан в Националния списък на нематериалното културно наследство на Унгария.

Глава 3. Предизвикателства пред културно-историческото наследство на река Дунав

3.1. Описание на предизвикателствата във връзка с въздействието на цифровизацията, промените в околната среда и физическия натиск върху обектите на това наследство

Разбирането за културно-историческото наследство през последните десетилетия се промени и разшири обхвата си. Днес то включва богатството не само на материалните форми като паметници, обекти и места, но и нематериални форми като език, устна традиция, социални практики, ритуали, празници, които свързват миналите и днешните поколения. То става ключово за осъзнаване на корените и идентичността на поколенията, което в годините на засилваща се глобализация парадоксално има все по-голямо отражение върху усещането за щастие на отделния човек.

Културно-историческото наследство идва от миналото и ни представя създадените от предците ни практики, умения, знания и институции. То е част от колективната историческа и културна памет на общностите. То е източник на вдъхновение и творчество както в изкуствата, така и в науката. То дава възможност за предприемачески инициативи, които свързват миналото и бъдещето и в същото време подобряват живота на общностите. Културно-историческото наследство не е значимо само поради ценността, което е представлявало за миналите поколения, а е значимо с ползите и поуките, които предава на общностите от днешния и утрешния ден. То е средство, което ни помага да изградим и съхраним общите ни ценности, които да предадем на идващите след нас, включително на европейските ценности като равнопоставеност, откритост, разнообразие, приемане на културата на другите, солидарност, сътрудничество, устойчиво развитие и опазване на околната среда.

Важността и ценността на културно историческото наследство за живота на нашето и бъдещите поколения ни изправя пред необходимостта да формулираме предизвикателствата, пред които се изправя неговото опазване и съхранение.

През 2018 г. Генерална дирекция “Образование, младеж, спорт и култура” на ЕК публикува доклада “Опазване на културно наследство от природни и създадени от човека бедствия. Сравнителен анализ на управлението на риска в ЕС”²⁶.

Авторите обобщават **основните сфери**, в които следва да се работи, за да се осигури опазването и обогатяването на артефактите на културно-историческото наследство в ЕС, включително формулиране на основните рискове и тяхното управление.

В сферата на **разработване на политики** държавите-членки на ЕС са разработили и имат свои национални стратегии или други национални документи за управление на риска (и в областта културно-историческото наследство). Европейските региони са разработили аналогични стратегически документи на регионално ниво. ЕС, от своя страна, също е формулирало основните си виждания за сферата в европейски

²⁶ Safeguarding Cultural Heritage from Natural and Man-Made Disasters, A comparative analysis of risk management in the EU, European Union, 2018, с автори Alessandra Bonazza, Ingal Maxwell, Miloš Drdácý, Ellizabeth Vintzileou, Christian Hanus.

стратегически документи. Защитеното бъдеще на културно-историческото наследство изисква между тези три нива стратегически документи - национално, регионално и европейско - да има по-висока степен на координация и взаимодействие.

При изработването на политиките и стратегиите за охрана и управление на риска в сферата на културно-историческото наследство, както и в изработването на плановете за тяхната реализация и постигане на формулираните цели следва да се разработват дългосрочни мерки и стратегии, насочени към овладяване на широк кръг от сценарии с висок рисков потенциал. Стратегическите документи също така дефинират разпределянето на отговорността при реализация на отделните етапи. Много често в тази линия на отговорностите обаче липса съгласуваност между отделните отговорни институции, което може да доведе до проблеми при конкретната реализация на планираните мерки.

Може да се обобщи, че разбирането за изключителната ценност на културно-историческото наследство се споделя от цялото загрижено общество и неговите структури: от законотворците, изпълнителната власт, регионалните и местните власти, от експертите, активните граждани и бизнеса. Всеобщо е разбирането, че изгубването на елемент от културно-историческото наследство е окончателно и завинаги, той не може да бъде възстановен в неговата автентичност. Примерно разрушаването на крепостна стена или църква при бедствие означава, че ги губим завинаги. Ако си отиде последният човек, който говори на даден диалект, без да е оставил ученици, означава, че губим диалекта завинаги. И все пак при планиране на управлението на риска именно областта на културно-историческото наследство често остава на последно място като приоритет, и съответно се заделят недостатъчно ресурси за тази отговорна цел.

В стратегиите за управление на риска от бедствия често не се интегрират мерки за опазване на културно-историческото наследство. Естествено, задължително е първата цел на подобни стратегически документи да бъде стремежът да се опази живота на хората. Но мерките за опазване от бедствия следва да са интегрирани и задължително да включват и мерки за управление на риска и опазване на културно-историческото наследство.

От гледна точка на **политиките и управлението** на охраната на културното наследство също се формулират редица предизвикателства.

Рисковите сценарии, които могат да въздействат върху състоянието на културно-историческото наследство, стават все по-богати и разнообразни, за съжаление. Примерно само допреди няколко години едва ли някой можеше да си представи целенасоченото унищожение на древен град и статуи, което видяхме в Сирия и Афганистан. Друг пример са зачестилите възможности от наводнения, до които доведоха промените на климата. Експертите следва да огледат и да оглеждат на регулярна основа новите рискове и да разширяват списъка на рискови ситуации, които притежават висок потенциал за нанасяне на вреди на културно-историческото наследство.

Научната общност трябва да има възможност да внесе своя принос в оценката и планирането на борбата с рисковете в областта на културно-историческото наследство.

Затова е наложително във всички бъдещи и настоящи научноизследователски, информационни и картографски програми за развитие, финансирани от ЕС и страните-членки, да бъдат интегрирани изискванията относно опазването и управлението на риска за културно-историческото наследство. Също така е необходимо да се провеждат обучения за повишаване на професионалната квалификация на експерти в областта на културното наследство и ландшафта, които да обхващат целия спектър от съответните рискове.

Новите и повишените стари рискове в сферата на културно-историческото наследство пораждат необходимостта да бъдат разработени, а също така и да се насърчават дългосрочни мерки и стратегии в областта за справяне с въздействието на природните и причинените от човека последствия върху културното наследство. Има необходимост от въвеждане на оценка на потенциалните икономически загуби, които могат да причинят евентуални физически увреждания на културно-историческото наследство.

Новите и повишените стари рискове по отношение на културно-историческото наследство също така пораждат необходимостта от обмяна на опит и прилагане на добри практики в спешен порядък от различни структури и институции от отделните страни-членки на ЕС. Централната и местната власт следва да разполагат с целия инструментариум за бърз преглед на постигнатото от своите колеги, затова се препоръчва стратегическите и съпътстващите ги документи да се публикуват онлайн не само на местния език, но и в превод на английски език, който вече се възприема като *lingua franca* на нашето съвремие. Така ще бъдат преодолените “езиковите пречки” и националните / регионалните / местните стратегически, насоки и регулаторни документи ще са по-достъпни за експерти и управленци от различни държави в ЕС.

Следва да се помисли как да бъде преодоляна традиционната липса на средства за поддръжка и оздравителни работи по обекти на културно-историческото наследство и да бъдат формулирани конкретни препоръки за финансови стимули, включително данъчни облекчения.

Предизвикателства в опазването и управлението на риска по отношение на културно-историческото наследство има и в **административната и управленската** плоскост.

По-горе бе посочена необходимостта от ефективна координация при действия в отговор на възникнали евентуални рискове и заплахи за културно-историческото наследство. Методология за подобна ефективна координация, разписана за възможно най-широк кръг потенциални инциденти и бедствия, следва да бъде създадена и подложена на стрес-тест. Служителите, които са отговорни за планиране на действия и конкретна реакция при потенциално рисково събитие, следва да преминат специализирани обучения.

Дигиталните архиви на културно-историческото наследство ще стават все по-наложителни както поради по-краткото време за боравене с тях и по-бързо набавяне на информация, така и поради по-доброто съхраняване на тази информация.

Очаква се за всички ценни активи или предмети да бъдат предвидени безопасни условия за съхранение в случай на извънредна ситуация, което означава, че (1) тези ценни активи следва да бъдат приоритизирани на базата на информирани критерии и техники, и (2) безопасните условия на съхранение в екстрени ситуации следва да бъдат

формулирани за всеки отделен обект, предварително. Съответно, всеки един ценен обект, актив и др. следва да бъде изследван по отношение на неговата уязвимост при възникване на извънредни ситуации, както и по отношение на процедурите за възстановяване.

Ще трябва да се положат допълнителни усилия, средства и други ресурси, за да се постигнат значителни подобрения в обществената осведоменост по въпросите на управлението на риска от бедствия по отношение на културно-историческото наследство. Препоръчително е да се разработят и реализират образователни програми, насочени към и съобразени с възрастовите особености на деца, ученици и студенти, както и към широката публика.

Като непосредствени **ключови задачи на учените и експертите**, които работят в областта на опазването на културно-историческото наследство от практическа гледна точка се очертават няколко предизвикателства.

Създаването на изчерпателни списъци на активите на културно-историческото наследство, които са оценени като застрашени от бедствия, ще е от полза за научните изследвания и практиката. Тези списъци следва да са приложение към (неразделна част от) разработена ефективна стратегия за управление на риска в областта на културните ценности, която да отчита реалните разходи за загуби и щети, както и оценка на незапазения характер на свързаните с тях културни ценности.

Следва да се обърне специално внимание върху събирането и подобряване на данните от инспекциите и диагностичните наблюдения. Те, от своя страна, следва да станат основа за създаване на интегрирана методология за комплексно моделиране на въздействието на бедствията.

Разработването на многорискови комплексни сценарии в градски исторически центрове, археологически обекти и културни ландшафти по отношение на въздействията от изменението на климата и други застрашаващи фактори следва да бъде превърнато в основен приоритет. Съответно създаването и разработването на ефективна система за ранно предупреждение при високорискови ситуации на бедствие, специално насочена към опазване на културното наследство, също следва да получи висока приоритетност.

Неразделна част от работата по охрана на културно-историческото наследство следва да бъде разработването на подходящи количествени данни, кодове и процедури за подобряване на индуцираните щети и определяне на приоритетите за финансиране. Следва да се обърне специално внимание на наваксването в разработването на предварително планирани анализи и превантивни мерки, необходими за разработването на ефективни планове за опазване на културното наследство от бедствия.

Новите данни, разработени стратегически и информационни документи следва да намерят своя път до широката общественост в подходяща форма с цел да се постигне повишаване на осведомеността на всички нива на заинтересованите страни.

Цифровизацията, промените в околната среда и физическият натиск (т.е. влиянието, което има присъствието на самите туристи) са едновременно и рискове, и възможности за опазването на културно-историческото наследство.

Цифровизацията и новите медии (социални мрежи за споделяне на текст, снимки, видео) довеждат до огромен наплив на туристи към определени “модни” дестинации и обекти (което е потенциална опасност), но от друга страна дават възможност за популяризиране на по-слабо известни обекти, предоставят виртуален достъп на хора с физически ограничения за реален достъп, създават нови комуникационни канали за връзка с любителите на културно-историческото наследство (потенциална възможност).

Промените в околната среда възприемаме обикновено като заплахи от бедствия, непредвидими дъждове и наводнения (потенциална опасност), но в същото време промените в климата удължават туристическия сезон и дават достъп до недостъпни до скоро места (потенциална възможност).

Физическият натиск, съпътстващ все по-нарастващия брой посетители на обекти и места на културно-историческото наследство, води до възникване на заплахи както за обектите и местата, така и за самите туристи (потенциална опасност). Същевременно, кръгзорът на много хора се обогатява и те стават поддръжници на развитието и опазването на културно-историческото наследство както на местно, така и на световно ниво (потенциална възможност).

3.2. Примери

3.2.1. Потайните места на Белград, безлатно мобилно приложение, Сърбия

<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.danubecc.hiddenplacesbelgrade>

Безплатното мобилно приложение „Потайните места на Белград“ дава възможност на потребителите си да открият по-малко известни или скрити места в Белградския квартал - Савамала.

“Hidden Places Belgrade” може да бъде изтеглен от Google Play

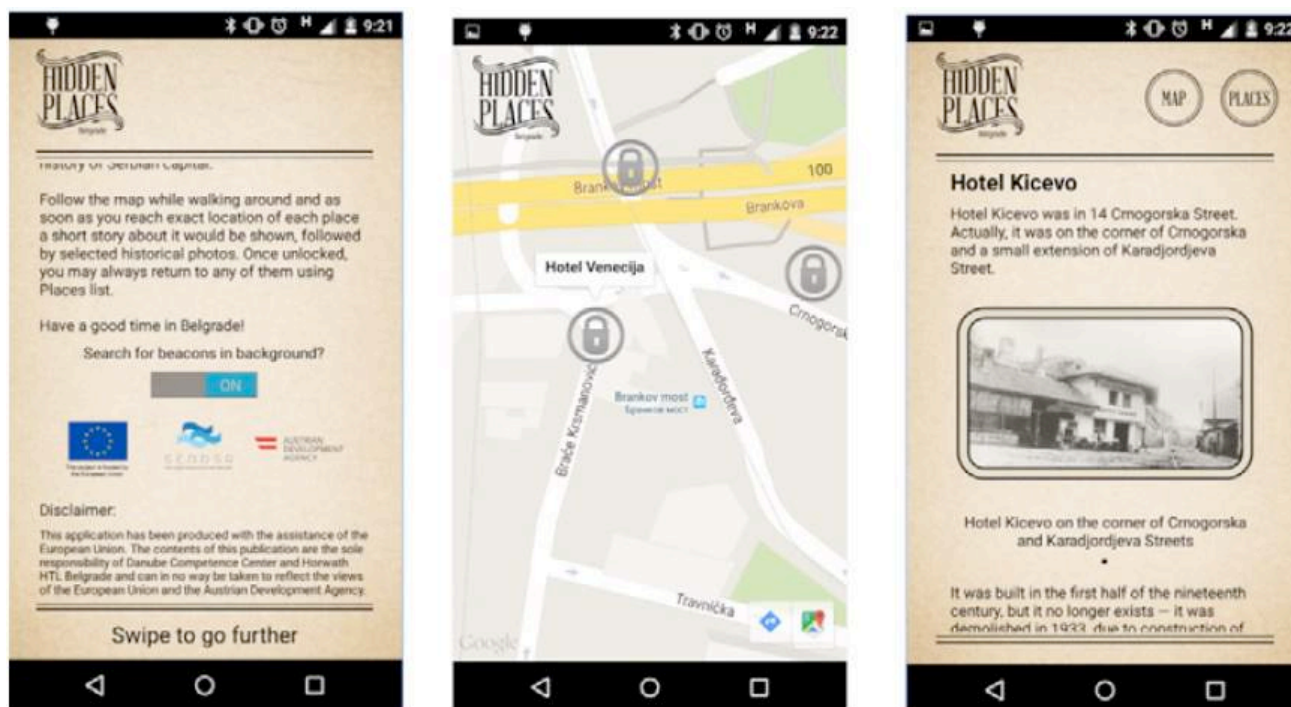
Савамала, един от най-старите квартали на Белград, построен извън стените на Белградската крепост, се намира в непосредствена близост до централната жп и автогара. Савамала навремето е бил център на града. След преместването на пешеходната зона, Савамала се запазва като индустриален район. Днес Савамала е един от най-популярните квартали на Белград, известен като квартал на градския дизайн и модерен район, пълен с

ресторанти и барове.

Използвайки информация за локацията на потребителя, приложението предоставя информация за обектите, намиращи се в близост, чрез кратък текст, придружен от избрани исторически снимки. Приложението превръща разходката в Савамала в интерактивна обиколка.

Приложението, разработено от Дунавския център за компетентност и Белградската туристическа организация, обхваща 15 локации. Всяка една от тях е изобразена със заключен катинар. Веднъж изтеглено, приложението показва картата и списъка с местоположенията. Включването на Bluetooth дава възможност за “отключване” на близките места и запознаване с тях чрез истории и снимки.

Приложението е достъпно за android и iOS и може да бъде изтеглено както в Google Play, така и в Apple Store.

Екрани на приложението: представяне, карта и обект

Дунавският център за компетентност (Danube Competence Center) има разработени също така мобилни приложения²⁷ EuroVelo 6: Danube Cycle Route (Колоездене по Дунава), Moldova Wine Route (Винен маршрут на Молдова), Iron Gate Cycling (Колоездене - Железни врата), Felix Romuliana (игра, посветена на археологическия паметник).

3.2.2. Рибно наследство в Arnhemiden, Нидерландия: Съживяване и брендиране на територия

²⁷ <https://play.google.com/store/apps/developer?id=Danube+Competence+Center>

В Arnemuiden в Холандия са предприети редица дейности, които спомагат за съживяване на идентичността, чувството за принадлежност към града и създаване на марка (бренд) на града. Извършени са инвестиции в програма за обновяване на улиците, уличното изкуство и подкрепата на местната общност. Местните жители идентифицират и разработват нови икономически инициативи въз основа на риболовното наследство на Arnemuiden. Техният пример показва как изследванията на културата, брендирането, създаването на местна идентичност, предприети от местната общност, могат да превърнат града в по-добро място за живот, работа и туризъм.

Градчето Arnemuiden се намира в провинция Зеланд в югозападната част на Холандия, на бившия остров Walcheren. То има около 5000 жители. В началото на 13. век, когато е основано селището, то е имало пряк излаз към морето. До 16. век се развива като важен търговски център с голямо пристанище. През 1532 г. съседният град Middelburg (15,000 жители) прокопава канал до морето. В резултат на това значението на пристанището в Arnemuiden намалява, а през 1572 г. то е разрушено по време на Осемдесетгодишната война с испанците (Нидерландско въстание 1568 - 1648). Постепенно Middelburg засенчва Arnemuiden в икономическо и търговско значение.

Един от отраслите, които помагат на Arnemuiden през 19. век да избегне бедността и да си възвърне гордостта, е риболовната индустрия. От средата на 18. век Arnemuiden има пристан със стотици риболовни кораби и риболовът и уловът на скариди стават толкова важни, че през 1870 г. две трети от 1 675-те жители на Arnemuiden са имали поминък в риболовната индустрия. Построяването на железопътна линия, свързваща остров Walcheren с континента, и по-късното изграждане на язовир през 1961 г. слага край на риболовните съоръжения в Arnemuiden и на корабите в пристанището. Arnemuiden губи пряката си връзка с морето. По-голямата част от риболовния флот на Arnemuiden сега се намира във Veere и Vlissingen.

За създаване на марката на съвременен Arnemuiden е избран пътът на възраждане на специфична и различна от другите идентичност, както и създаване на уникално чувство за място с добър имидж и положителна репутация. В регионалната идентичност културата е важна отправна точка, защото културните различия разграничават местата едно от друго. Според Анхолт²⁸, културата е уникална точка на продажба (USP) и пряко отражение на уникалността на мястото.

Според Хофстеде²⁹ описанието на дадено място съдържа четири елемента:

- ценности, чувства с посока (вътрешно ядро);
- ритуали, кодекси на поведение, начини, по които реагираме всеки ден, празнуваме или тъгуваме по нещо, и ценности, които са колективната склонност да се избере една посока пред друга (първи концентричен кръг около ядрото);
- герои, модели на поведение (втори концентричен кръг около ядрото);

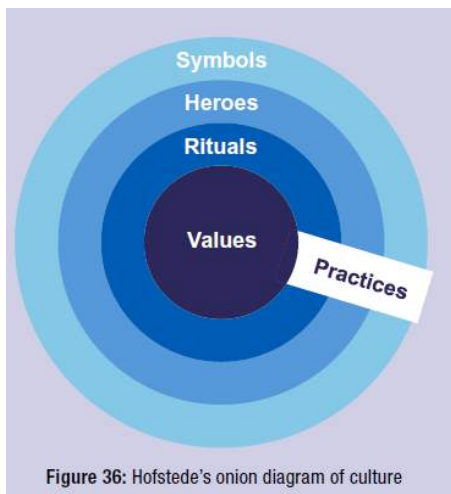
---

²⁸ Anholt S. Introduction Special issue. Nation Branding. The Journal of Brand Management. 2002;9:1-8.

²⁹ Хеерт (Герард Хендрик) Хофстеде (род. 1928), холандски социолог и културолог.

- символи, повърхностните елементи на културата (трети последен концентричен кръг около ядрото).

Нашите действия, практики произлизат от ценностите и преминават през ритуалите, героите и символите.

При обсъждане на идентичността и брендирането на място (град) ролята на местните хора е много важна. Брендирането на устойчиво място и възраждането на мястото следва да се корени в това как местните жители искат да се представят и какви са техните стремежи и способности. По този начин уникалността на мястото (града, селището) може да бъде усилена, което ги прави по-добри места за живеене и туризъм.

Процесът в Arnemuiden протича през следните етапи:

>> **Вземане на решения от общността:** Първо се работи с местните жители върху това какво биха искали да е бъдещето на техния град и какъв образ на Arnemuiden те искат да представят. Това включва подпомагането им да се свържат отново с и да визуализират своята риболовна история, да одобрят и да се ангажират в предстоящите дейности. Важно е тези инициативи да стъпват върху традиционните основни качества и ценности на рибарската общност и да се използват максимално наличните социални, културни и икономически капитали в рамките на общността.

15 жени от Arnemuiden се ангажират да разработят визия и идеи за конкретни инициативи за възраждането на духа на града. Те се организират в Женски тинк-танк, който се символизира от женския местен фолклорен костюм (Arnemuiden е един от малкото градове в Зееланд и Нидерландия, където много жени все още се обличат така).

Членките на Женския тинк-танк в продължение на над три години обмислят планове за засилване на икономическата позиция на Arnemuiden и за създаване на нови икономически дейности с добавена стойност, които да поразжат повишено чувство на гордост. В многобройните обсъждания се включват други участници като предприемачи, работещите в музея, пристанището, клубовете и, не на последно място, жителите на Arnemuiden.

Културно наследство става важен източник на вдъхновение за дизайна на предмети като мода / облекло, предмети от домакинството, стил и дизайн на архитектурата, изкуството и културата. Но преди всичко жените от тинк-танка искат да обогатят града с планове, идеи и дейности, свързани с рибата. Рибата е в сърцето на общността и те искат да укрепят това чрез вплетени в ремонтите на улици риболовни теми, провеждане на свързани с риболов събития, изкуства, повлияни от темата на риболова и рибите, разработване на риболовния образ за Arnemuiden и популяризиране на риболовното му минало. По същество именно тези хора от Arnemuiden участват в процеса на съживяване на града и на създаване на неговата марка (бренд).

>> **Идентифициране на отличителните черти:** От решаващо значение във формирането на идентичност на хората и мястото е да се оцени какво е различното и специалното в местната култура на Arnemuiden. Оказва се, че скаридите, уличните продавач(к)ите на скариди в традиционните костюми и характерните им кошници, камбаните на Arnemuiden са важни символи на града. Рибарите и техните синове, чиито истории за риболовни приключения са известни в града, са местните герои. Риболовът, всички свързани с него дейности и традиции разказват много за местните обичаи и са повече или по-малко ритуали.

Основните ценности на културата на Arnemuiden са рибата, битието и усещането за риболовна общност, работната етика, търговския усет, силното социално сближаване, религиозността и автентичността. Въпреки че вече не е географски разположен на брега на морето, Arnemuiden все още е до голяма степен рибарска общност.

Реализация и резултати:

1. Изграждане на капацитет (организационен уер)

Един от най-важните резултати е създаването на Женския тинк-танк - гражданска организация, която е в основата на възраждането на Arnemuiden, водено от общността. Част от процеса са местните предприемачи и фирми, доброволци, местни НПО, църквата, които играят важна роля в града и при изпълнението на плановете.

2. Реконструкция на улицата (хардуер)

Една от идеите е фокусирана върху включването на символични художествени елементи, в тъканта на улиците и уличното изкуство - като уличните продавачи, мъжете и жените във фолклорни костюми и др. под. Участието на жителите е от

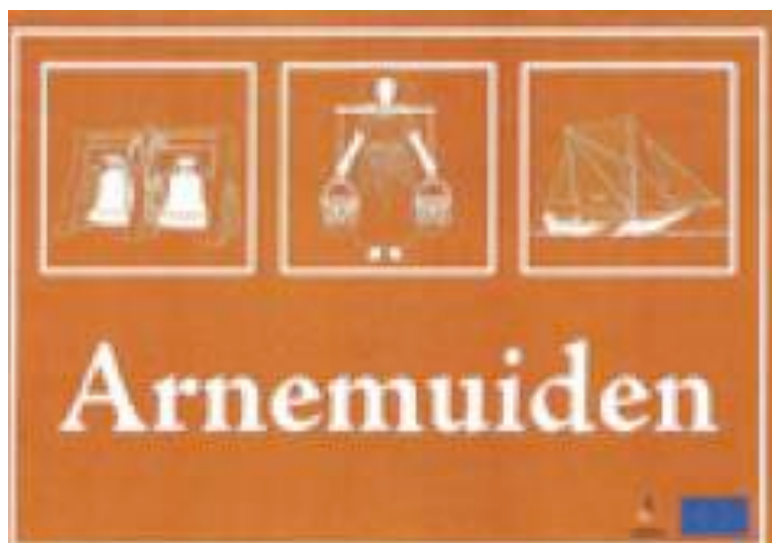
решаващо значение за подкрепата на общността и реализацията на проекта. Жителите стават модели за няколко улични фигури.

В миналото улиците на Arnemuiden били украсени с малки огради между съседните къщи. Те са върнати на улиците, за да се създаде повече атмосфера. Понякога тези огради или врати са обогатени с морски или рибни дизайн. Главната улица е обновена с улични мотиви, които са свързани с риболова и рибата.

Историята на риболова и идентичността на Arnemuiden е подчертана и усилена чрез използването на стари снимки на рибари и жени в традиционни костюми, с които са украсени стени на къщи.

На входа на града името на града е илюстрирано с важни символи на Arnemuiden: камбаните на Arnemuiden, рибарката и платноход.

3. Продукти, вдъхновени от риболов (софтуер)

Важен източник на вдъхновение в проекта е традиционният пуловер на рибарите, също част от културното наследство. В миналото всяко рибарско селище е имало своя собствена отличителна плетка за пуловерите на рибарите. Предприемчивите жени създават нова модна линия от рибарски плетени пуловери в съвременни цветове. Организиран са фотосесия и модно ревю на пристана, за да се покажат на националната и регионалната преса и местната общност плетените

пуловери. Пуловерите спомагат да се повиши осведомеността за рибарското наследство на Arnemuiden и създават чувство на гордост у жителите. Освен това се създават икономически възможности за няколко предприемачи. Маркетингът и дистрибуцията са организирани по професионален начин.

Община Arnemuiden отпечатва и разпространява сред местните жители и туристите луксозно издание, което представя интересната история на Arnemuiden, истории за рибарите, традиционните фолклорни костюми, пуловерите на рибарите, пристана, както и, разбира се, забележителности на днешния ден - музея и магазините на Arnemuiden.

(http://www.gifsproject.eu/sites/gifsproject.eu/files/public/documents/images/pdf/Arnemuiden%20Magazine_V3.1.pdf)

4. Разработване на уебсайтове (виртуален уер)

В подкрепа на продажбите на традиционните за рибарите в Arnemuiden пуловери са разработени сайт и фейсбук страница.

Местните предприемачи поддържат блог за ежедневиия живот на Arnemuiden.

Със съдействието на местните предприемачи, музея, пожарникарите, общината и много жители на Arnemuiden е заснет музикален клип (<http://www.youtube.com/watch?v=nJgmDDwCNjY#t=155>).

3.2.3. „Уважавайте града“ - Случаят Дубровник

Физически натиск наричаме въздействието на самите туристи върху обектите и местата на културно-историческото наследство, които те посещават.

През последните десетилетия масовият туризъм изживява невиджан до този момент бум, като причините за това са и развитието на нискотарифните авиокомпании като easyJet, Ryanair и Vueling; и нарастването на круизните пътешествия в Европа (от 2008 до 2016 г. - с над 49%); и Airbnb, стартирала през 2008 г., която направи настаняването по-достъпно; и нарастващият просперитет в страни като Китай и Индия; и изменението на климата (удължаване на летния сезон); и фактът, че благосъстоянието в световен мащаб нараства, и модерните комуникации, чрез които туристите споделят преживяванията си, и още...

Правителствата и местните власти също имат своя принос за туристическия бум, особено след 2008 г., когато всячески стимулираха развитието на туризма и виждаха в него спасителен пояс в условията на финансова и икономическа криза. Усилия и средства бяха вложени за привличане на туристи, на нови инвеститори и на туристически фирми. Последиците на това развитие, което не съдържаше мисъл и грижа за устойчивостта, дойдоха неочаквано бързо.

Хърватският град Дубровник, живописен крайбрежен курорт на Адриатическо море, който е част от световното културно наследство на ЮНЕСКО, става жертва и на още една световна мания - на сериала на HBO „Игра на престоли“. Заснетите в 800-годишния средновековен град на Дубровник сцени събуждат огромен интерес към града и истински лавини от туристи, които пристигат главно на големи круизни кораби.

През 2017 година 539 круизни кораба са хвърлили котва в пристанището на Дубровник и от тях са слезли 749 000 туристи. За сравнение - в града живеят около 43 000 жители, а в стария град - 1500 души.

Според официалните данни повече от 4,2 млн. души са прекарали поне една нощ в Дубровник през 2018 г., което е с 14% повече от предишната година.

Според Cruise Critic, специализиран уеб портал, Дубровник е обявен за най-добрата източна средиземноморска дестинация за такива пътувания през 2017 и 2018 г., като зад гърба си оставя Котор, Черна Гора, Италия и гръцките острови Санторини и Родос.

ЮНЕСКО предупреди, че състоянието на културно-историческото наследство на Дубровник е изложено на риск поради огромния брой туристи „по отношение на устойчивия капацитет, поносим за града“ и управлението на пристанищата на круизните кораби.

За да се спре проблемният тренд на развитие, през 2017 г. общината представя план „Уважавайте града - Устойчив туризъм за устойчив свят“, насочен към ограничаване на броя на туристите от круизи, посещаващи Стария град, до 4000 души във всеки един момент.

Планът съвместява два подхода:

1. Стратегически подход, задвижван от визия: Въз основа на местни, регионални, национални, европейски и глобални стратегии за устойчиво развитие (UN SDGs) и устойчив туризъм (UNWTO);
2. Гъвкав подход, задвижван от нуждите: Фокусиран върху хората и техните нужди и очаквания, динамичен, ориентиран към резултатите, сътрудничеството с „клиентите“ и дори с „конкуренцията“, самоорганизирането, проекти около мотивирани хора, простота, мониторинг и оценка, учене и адаптация.

Визията на „Уважавайте града“ е „Вдъхновяващ устойчив туризъм за вдъхновяващ устойчив свят“. Целите на „Уважавайте града“ обхващат четири основни направления:

1. Развитие на човешките ресурси - Повишена информираност и капацитет за устойчиво развитие;
2. Управление на иновативни дестинации - Развитие на туризма, опита на посетителите и управление на маркетинга;
3. Устойчиво и балансирано местно развитие - Защитена и устойчива култура, ландшафт и природа;
4. Интелигентни и устойчиви транспортни решения - Меки и твърди мерки за устойчива градска мобилност.

В рамките на спасителния план се реализират поредица от гъвкави мерки.

Координацията на круизните пътувания е първата от тях. Става дума за координиране на времето за качване и слизване на туристическите групи от круизните кораби, така че да се избягва натрупване на повече от 4000 туристи по едно и също време на сушата. Мярката се реализира благодарение сътрудничеството между CLIA³⁰, Пристанище Дубровник, полицията и местните власти в Дубровник. През 2018 г. е постигнато гъвкаво адаптиране на туристопотока. За 2019 г. е поставена задачата да се постигне пълна координация.

---

³⁰ CLIA – Cruise Lines International Association - Международна асоциация за круизни линии. Дубровник е първият град в света, който си партнира с CLIA за устойчив туризъм. Сътрудничеството започва през септември 2017 г.

Втората мярка в рамките на плана е **Мобилността (координация на предоставянето на услуги)**. Тя се реализира благодарение на сътрудничеството на служители на транспортната полиция, на обществения транспорт и на компании за паркинги в града. През 2018 г. е постигнато управление на публичните пространства, задачата

за 2019-а е постигането на управление на дестинации.

Туристическите информационни щандове, ресторантските маси и многобройните предложения за “наеми на квартири” са отстранени от най-натоварените улици и тълпите незабавно намаляват. Ограничава се времето за доставки за магазините в стария град и за влизане в центъра на града. Постигнато е подобрене на мобилността на хора и превозни средства.

Третата мярка от плана е **Интеграция на умни приложения**. За прогнозиране на

броя на туристите в града на базата на ползване на изкуствен интелект се ползва Dubrovnik Visitor. Информационната система за посетители в реално време Dubrovnik Card дава актуална информация за броя туристи и гости на града. За намиране на свободни паркоместа се ползва приложението Smart Parking/Dubrovnik Eye.

Четвъртата мярка в рамките на плана е **Изграждането на капацитет и комуникации**. През 2018 г. стартират дейностите за популяризиране и повишаване на осведомеността. За 2019 г. са планирани образователни дейности за местните жители, туристическия сектор и посетителите. Промотира се логото (RC – Respect City) на плана върху тениски и обществения транспорт. Активно е участието на медии, дизайнери, опитни експерти и активисти в областта на устойчивото развитие, доброволчески центрове и на гражданското общество.

През 2019 г. в рамките на плана „Уважавайте града“ са планирани и средносрочни дейности като: планиране на устойчива градска мобилност и проучвания за градско развитие; дубровнишки водни трамваи и интегрирани еко транспортни решения; разработване на проект за развитие на устойчив туризъм (образование, научноизследователска и развойна дейност, маркетинг); въвеждане на интегрирани решения за интелигентни дестинации, управление на мобилността и посетителите.

Планът също така включва и дългосрочни мерки, които ще се реализират през 2020 г., като: градско развитие за новия град и крайморския булевард; разработване и реализация на нови атракции (молове, къщи за отдих); изграждане на система от обществени гаражи; инвестиции в нови пътища, тунели, вход за града и за възлови кръстовища.

Дубровник си сътрудничи с CROSTO - Хърватската обсерватория за устойчив туризъм³¹. Представители на града са членове на работна група към CROSTO, която разработва мерки, адресиращи сложните проблеми туристическия сектор, включвайки местните заинтересовани страни, вземащите решения и потребителите. Следващата сбирка на работната група ще се проведе в Дубровник от 26 до 28.3.2019 г., когато ще бъде финализирана работата на групата и резултатите ще бъдат представени на обществеността.

³¹ CROSTO – Croatian Sustainable Tourism Observatory е дългосрочен международен изследователски проект на Института по туризъм. Той е създаден в сътрудничество със Световната туристическа организация (UNWTO) с цел наблюдение и измерване на устойчивостта на туризма в Хърватия. CROSTO е член на Международната мрежа на туристическите обсерватории (INSTO), която се развива под егидата на UNWTO. http://www.iztg.hr/en/odrzivi_razvoj/

Глава 4. Проучване и представяне на положителни практики и водещи проекти по протежение на река Дунав, свързани с културно-историческото наследство, които са част от Стратегията за развитие на Дунавския регион

В тази глава представяме реализирани или в процес на реализация проекти, свързани с темата за опазване на културно-историческото наследство, съфинансирани по европейски програми (2007-2013, 2014-2020), а именно: Danube Transnational Programme, Central Europe Programme и EU regional policy (за Австрия, Хърватия, Чехия, Германия, Румъния, Словакия и България).

Приетата през 2011 г. Стратегия на Европейския съюз за региона на река Дунав има за цел да обедини усилията на заинтересованите страни за изграждане на регион на сигурност, благоденствие и справедливост, както и да даде тласък в развитието на региона. Стратегията на Европейския съюз за региона на река Дунав (2010 - 2020) в географски аспект засяга основно, но не само: държавите от ЕС – Германия (Баден-Вюртемберг и Бавария), Австрия, Словашката република, Чешката република, Унгария, Словения, Румъния и България, както и държавите извън ЕС – Хърватска, Сърбия, Босна и Херцеговина, Черна гора, Република Молдова и Украйна (регионите по течението на река Дунав).

В региона живеят повече от 100 млн. души и територията му представлява една пета от територията на ЕС, той е от основно значение за Европа.

Стратегията разглежда теми, които имат пряко влияние върху опазването на културно-историческото наследство, и по-точно:

- Опазване на околната среда в региона на река Дунав, чрез управление на рисковете за околната среда и опазване на биологичното разнообразие, ландшафтите и качеството на въздуха и почвите; и
- Укрепване на региона на река Дунав, чрез увеличаване на институционалния капацитет и сътрудничеството;
- Постигане на благосъстояние в региона на река Дунав, чрез развитие на обществото на знанието чрез научноизследователски, образователни и информационни технологии; и инвестиране в хора и умения.

Със стратегията не се предоставят нови средства от ЕС. Тя се изпълнява чрез мобилизиране и съобразяване на наличните финансови средства с нейните цели – по целесъобразност и в съответствие с общите рамки. Голяма част от средствата идват от различни програми на ЕС като структурните фондове на ЕС, инструмента за предприсъединителна помощ, европейския инструмент за съседство и партньорство, също така инвестиционната рамка за Западните Балкани и международните финансови институции, както и национални, регионални и местни ресурси.

Със стратегията не се създават нови структури. Изпълнението става чрез съществуващи организации, чието взаимно допълване трябва да се използва в максимална степен.

Стратегията на ЕС за Дунавския регион е описана в два документа: (1) съобщение от Европейската комисия до другите институции на ЕС и (2) съпътстващ План за действие, който допълва Съобщението. Планът предлага примерни проекти, които могат да бъдат изпълнени от държавите и заинтересованите страни, като бъдат подкрепени в рамките на съществуващите финансови инструменти.

Сред българските приоритетни области за Стратегията, които имат връзка с темата на настоящия доклад, са последните две (от общо пет), а именно:

- повишаване на конкурентоспособността, чрез иновации, **образование, култура, туризъм, мултикултурен диалог и съхраняване на регионалната идентичност и богатото културно наследство;**
- укрепване **капацитета за управление, координация и партньорство** на всички нива, повишаване на сигурността и интеграция на хората в неравностойно положение.

01. Велосипеден маршрут “Европейска Амазонка”

Amazon of Europe Bike Trail - AoE Bike Trail

<http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/amazon-of-europe-bike-trail>

<https://www.facebook.com/AoEBikeTrail/>

Велосипедният маршрут “Европейска Амазонка” е проект за дунавска транснационална програма, който обединява усилията на 25 партньори от 5 страни (Австрия, Словения, Хърватия, Унгария и Сърбия) за създаване на международно признат и устойчив продукт за колоездене в предстоящия да бъде обявен Трансграничен биосферен резерват на ЮНЕСКО “Мура-Драва-Дунав” (TBR MDD), разположен върху 1 000 000 хектара ценни природни и културни пейзажи.

Проектът се реализира от юни 2018 г. до май 2021 г.

Целта на проекта е устойчиво икономическо развитие на региона, основано на валоризация на природните и културните ресурси. Приложено е интегрирано решение за устойчив колоездачен туризъм, като същевременно се опазва околната среда.

За да наложи маршрутът като продукт за устойчив туризъм и уникална марка, партньорството по проекта създава организационно-информационна система, дава възможност за съвместен продукт за резервация. Създадени са насоки за посетители, фокусирани върху природата. Съществуващите колоездачни маршрути са оборудвани с общо проектирана инфраструктура (места за почивка, информационни точки), което сформира до над 1000 км съвместна велосипедна пътека от двете страни на реките Мура, Драва и Дунав. Посетителите могат да карат колела през зашеметяващи природни пейзажи, издълбани от три реки, да откриват богато културно наследство и да оценяват местното гостоприемство.

Future Transboundary UNESCO Biosphere Reserve „Mura-Drava-Danube“ (TBR MDD)

Бъдещият трансграничен биосферен резерват на ЮНЕСКО “Мура-Драва-Дунав” (TBR MDD)

02. Устойчива охрана и популяризиране на културното наследство на Ар нуво в Дунавския регион

ART NOUVEAU - Sustainable protection and promotion of Art Nouveau heritage in the Danube Region

<http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/art-nouveau>

Ар Нуво (модерн или сецесион) е стил в архитектурата, изаящните и приложни изкуства, който е най-разпространен през последната декада на XIX и началото на XX век. Тъй като Ар Нуво присъства в градските условия в много страни, то притежава силата да ги свързва. Партньорството на 10 организации от 7 държави от Дунавския регион се опира на този потенциал. В отговор на нуждите за устойчива и хармонизирана охрана, съживяване и насърчаване на Арт Нуво, партньорството разработва серия от взаимосвързани междусекторни дейности, обхващащи пълния цикъл на неговата охрана и съживяване.

Проектът се реализира от януари 2017 г. до юни 2019 г.

Като част от проекта музеите и институтите за охрана на паметниците на културата извършват научни изследвания на корените и формите на изразяване на това изкуство, подобряват неговото физическо съхранение и осигуряват неговото съхранение в цифрова форма. Съживяването и устойчивото управление на наследството на стила Ар Нуво е подкрепено от внимателно разработени промоционални дейности и кампании на местно, регионално и (между) национално ниво.

>> Създадено е Цифрово хранилище на стила Ар Нуво в Дунавския регион (Art Nouveau Digital Repository - <https://www.andanube.eu/>), което представя 17 000+ цифрови обекта на сгради и артефакти от Дунавския регион. Представени са артефакти от Будапеща, Любляна, Нови Сад, Орадя, София, Суботица, Сегед, Търгу Муреш, Виена, Загреб. Данните за сградите в София в стил Ар Нуво могат да бъдат намерени на <http://digilib.nalis.bg/xmlui/handle/nls/27058>

Част от данните се използват повторно и се свързват с Европейската дигитална библиотека - Europeana.

>> 10 юни 2018 г. е обявен за Световен ден на Ар Нуво и партньорите го отбелязват с изложби и публични събития в 8 града-партньори.

>> Проведени са конференции и семинари по проблемите на културно-историческото наследство Ар Нуво.

>> Разработени са интерактивна карта и мобилно приложение.

Честване на 10 юни - Световния ден на Ар Нуво

03. Дунавската културна платформа - творчески пространства на 21-ви век

CULTPLATFORM_21 - Danube Culture Platform - Creative Spaces of the 21st Century

<http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/cultplatform-21>

Основната цел на проекта е създаване на новаторска рамка на многостепенна политика за културните маршрути в Дунавското пространство. Чрез прилагане на платформа за учене на политики и съгласуване на стратегия за културни маршрути е положен фундамент за бъдещо сътрудничество и развитие по течението на реката. В платформата участват организации от 14 страни от областите на културата, туризма и науката.

Проектът се реализира от януари 2017 г. до юни 2019 г.

>> В рамките на проекта са проведени уъркшопи "Откриване на скритото наследство" и "Да направим невидимото видимо", както и две транснационални конференции: първата е посветена на развитие на аудиторията, а втората - на световно наследство, с акцент върху световното наследство на ЮНЕСКО и Европейската година на културното наследство 2018.

>> Партньорството получава Етикет за Европейската година на културното наследство 2018.

>> Проведена е конференция за заинтересованите страни (представители на сферите политика, медии, образование и култура) за представяне на проекта CultPlatForm_21 в контекста на други инициативи, свързани с Дунавския регион.

Изложба на Дунав Арт Лаб

>> Академията за творчески изкуства в Регенсбург организира като част от проекта Дунавска лаборатория за изкуства и 9-има художници работят в Академията и в публичните пространства на града.

Художествени творби, създадени на Дунав Арт Лаб

>> Издадена е електронна книга “Свързване на култури - свързани граждани” в рамките на Европейската година на културното наследство

http://www.interreg-danube.eu/uploads/media/approved_project_public/0001/22/2aa3d42db1f9db1662bd1c96b94089c900c56d26.pdf

>> Проведени са обществени консултации в Дробета - Турну Северин, Румъния, на тема “Невидимата крепост Ада Кале”.

>> Проведено е изследване на необходимостта от схема за финансиране на културата в дунавския район, с основната цел на проучването да се изгради модел на бъдещ малък фонд за подкрепа на културата в Дунавския регион, така че да се засили културното сътрудничество и да се реализират успешни малки проекти.

>> Издаден е Пътеводител „Нашето скрито дунавско наследство“ на Дунавския център за компетентност, както и страница в Уикипедия, включваща интерактивна карта на представените обекти.

http://www.interreg-danube.eu/uploads/media/approved_project_public/0001/27/07d50c32a6a5d587614f38cf98a352d528d68f6b.pdf

>> Предстои провеждането на Заключителна конференция на проекта “Дунавска културна платформа”, в Регенсбург, Германия, на 22 - 24 май 2019 г., на тема “Видимият Дунав: Скритото наследство като бъдещ потенциал в културата и туризма”

<http://www.danubeculture.eu/>

04. ЕКО КАРСТ - Екосистемни услуги на защитените зони на карста - движеща сила на местното устойчиво развитие

ECO KARST - Ecosystem services of karst protected areas - driving force of local sustainable development

<http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/eco-karst>

<https://www.facebook.com/ecokarst.interreg/>

Проектът ECO KARST има за цел да допринесе за защитата и устойчивото развитие на карстовите биорегиони в Дунавския регион въз основа на техните ценни екосистемни услуги и чрез увеличаване на броя на ангажираните местни предприемачи в областта на биологичното разнообразие. Проектът е насочен към 7 природозащитни карстови зони в 7 страни от региона с общи черти и сходни проблеми.

Проектът се реализира от януари 2017 г. до юни 2019 г.

4-та среща на Комитета за управление, Природен парк Апусени, Румъния

>> За ефективна работа със заинтересованите страни и постигане на висококачествени резултати персоналът, работещ в защитените територии, участва в няколко обучения. Представени са примери за добри практики по време на проучвателно пътуване в Национален парк Калкален.

>> Стъпвайки върху най-новите научни методологии, е извършено картиране и оценка на екосистемните услуги във всичките седем пилотни области.

>> Разработени са карти за възможности за инвестиране в бизнес, основан на биоразнообразието, за всеки от пилотните обекти. На партньорите по проекта са представени най-добрите бизнес практики в полза на биологичното разнообразие, както и нови бизнес възможности за про-биологично разнообразие от цял свят.

>> Разработени са Планове за действие в пилотните области и обща стратегия за устойчиво използване на екосистемните услуги в карста.

05. ЕкоВелоТур - Насърчаване на планиране за екотуризъм в мрежата на Маршрута за колоездене Eurovelo в Дунавския регион

ECOVELOTOUR - Fostering enhanced ecotourism planning along the Eurovelo cycle route network in the Danube region

<http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/ecovelotour>

Реализацията на проекта започва през юни 2018 г. и ще продължи до май 2021 г. В него са ангажирани 16 партньора от 7 страни.

Включените в проекта региони ще се възползват от културното и природното наследство чрез интегриране на рамката на екосистемните услуги в екотуристическото планиране.

Ще бъдат разработени насоки за устойчива мобилност, която е ключов елемент от цялостното екотуристическо планиране, особено в случай на екотуризъм на велосипедисти.

Ще бъде проведено цялостно маркетингово проучване на Дунавския регион, за да бъде оценен по-добре потенциалът и начините за развитие на екотуризма.

Ще бъдат разработени регионални екотуристически стратегии, чиято основа ще бъдат дефинирана рамка и добри практики, проучвания за екотуризъм, екологична мобилност, обмен на знания, картографиране на потенциалните екосистемни услуги в пилотните райони, интензивно сътрудничество с ключови участници, анализ и участие на заинтересованите страни, взаимодействия в обучението (включително електронно обучение) на регионално и транснационално ниво.

Изпълнението на стратегиите започва по време на жизнения цикъл на проекта, включително ще се реализират и малки инвестиции.

Подходът „отдолу нагоре“ и събраният опит на местно равнище ще доведат до дефиниране на препоръки за политиката за гарантиране на капитализацията на резултатите от проекта на ниво политики.

06. INSiGHTS - Интегрирани стратегии за бавен, зелен и здравословен туризъм

INSiGHTS - INtegrated Slow, Green and Healthy Tourism Strategies

<http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/insights>

Дунавските региони имат изключителни природни и културни ресурси, които трябва да бъдат защитени. В същото време те имат голям потенциал да станат привлекателни дестинации за бързо нарастващата тенденция на бавен, зелен и здравословен туризъм.

За да се намерят решения за това как регионите да станат по-привлекателни за туристите, усилията си обединяват 13 партньори от 9 страни (Австрия, България, Хърватия, Германия, Унгария, Румъния, Сърбия, Словакия и Словения).

Проектът се реализира от януари 2017 г. до юни 2019 г.

В 8-те региона се реализират двустранни проучвателни визити с цел проучване на място и получаване на релевантни местни отзиви за текущото състояние на туризма, както и идеи и предложения за нови възможности за бавен, зелен и здравословен туризъм.

Партньорите по проекта ще разработят 8 интегрирани стратегии за устойчив туризъм, които ще могат да се репликират в целия Дунавски регион.

Реализират се поредица от работни срещи, обучения и набиране на добри практики, както и участия в конференции за представяне на проекта.

В търсене на нови туристически продукти

07. Дунав от желязната епоха - монументализираните ландшафти от ранната желязна епоха в Дунавския басейн

IRON-AGE-DANUBE - Monumentalized Early Iron Age Landscapes in the Danube river basin

<http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/iron-age-danube>

Проектът е финалист в конкурса RegioStars 2018 на ЕК.

Проектът се реализира от пет партньорски университета от Австрия и Словения от януари 2017 г. до юни 2019 г.

Целта на проекта е да стимулира научните изследвания, защитата и устойчивото използване на най-важните пейзажи от желязната епоха в Австрия, Хърватия, Унгария, Словакия и Словения.

Партньорството по проекта се основава на съвместни подходи за изследване и управление на сложни (пред)исторически пейзажи и тяхната интеграция в устойчивия туризъм.

Основна част от проекта са археологическите полеви лагери. Те се провеждат в специфични микрорегиони (Großklein (AT), Strettweg (AT), Jalžabet (CRO), Kaptol (CRO), Poštela (SI), Dolenjske Toplice (SI), Százhalombatta (HU), Süttő (HU) и Sopron (Унгария) като международни изследователски и популяризаторски лагери с програми за посетители от училища, групи и индивидуални посетители през пролетта и лятото на 2017 г. и 2018 г. По време на тези лагери присъстват членовете на всички партньори, за да споделят информация и опит помежду си и обществеността. Постигната е целта да бъде представена историческата епоха и образ на археологическите проучвания по жив и интригуващ начин, подчертава се значението на археологическите паметници за човешката история.

Преди започване на разкопките се използват съвременни неразрушителни методи като LiDAR-Scans, геомагнитни, наземни радары за проучване на района и картографиране на възможни могили и населени места. Тези данни впоследствие се ползват за 3-D презентации и визуализации с добавена реалност. Резултатите от интердисциплинарните изследвания от полевата работа и познанията, придобити при контакта с посетителите по време на теренните лагери, се ползват за разработване на нови туристически инструменти и програми, напр. инструменти за електронно обучение, приложения или презентации.

Новаторският подход на проекта е в това, че разглежда Желязната епоха в Централна Европа като едно цяло, а не страна по страна.

Разработени са подробни данни за опазването на паметници от Желязната епоха и тяхното устойчиво използване за туризма.

Друг резултат от проекта е база данни, която ще бъде попълнена с резултатите от изследванията и ще бъде поставена в контекст на ГИС. В края на проекта базата данни ще бъде достъпна онлайн. Планирани са и други дейности за укрепване на местния туризъм, като съживяване на вече съществуващи археологически паркове или пътеки, както и разработване на нови програми за посетители в музеите. Международната промоция и туристическото ползване на мрежата от важни пейзажи от Желязната

епоха, която беше създадена в хода на проекта, е основна тема на Международна конференция в Загреб, която ще се проведе от 6-и до 10-и май 2019 година.

Археологически лагер в Австрия, 2017

08. Местна икономика и опазване на природата в Дунавския регион

LENA - Local Economy and Nature Conservation in the Danube Region

<http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/lena>

Проектът се реализира в 7 дунавски страни от 17 партньорски организации. Водеща организация е WWF Дунавско-Карпатска програма България, сред българските партньори са и общините Белене и Иваново.

Проектът се реализира от януари 2017 г. до юни 2019 г.

LENA работи с 11 защитени територии, покриващи повече от 375,000 ха и над 15 зони Натура2000, избрани според забележителната си природна стойност и неизползван потенциал за устойчивото икономическо развитие. Проектът засяга повече от половин милион души, повечето живеещи в общности с нисък икономически статус (месечният доход варира между 200 и 500 евро), сблъскващи се със засилена миграция и застаряване на населението. Партньорството по проекта ще осигури иновативни решения, носещи нови възможности за препитание и бизнес чрез непокътнатото природно и културно наследство и разумно използване на екосистемните продукти и услуги.

Основната цел на LENA е да се приложат съвместни и интегрирани подходи и политики за опазване на природата и устойчиво използване на защитените територии и особено Натура 2000 зоните по поречието на Дунав и неговите притоци, създавайки в същото време нови възможности за генериране на приходи в сферата на зелената икономика.

Специфичните цели са:

- Да се насърчи генерирането на знание и овластяване на местните общности чрез пилотни дейности;
- Да се развият инструменти за устойчиво използване на ресурсите в защитените територии; и
- Да се подобри средата и условията за устойчиво използване на защитените територии.

В рамките на проекта се разработват 4 ръководства, основаващи се на опита, натрупан от 11-те пилотни места. Те имат задачата да приобщат местните хора към идеята за ценността на природата за икономиката, да развиват капацитета за устойчиво използване на природното и културно наследство, да разширяват достъпа до пазар на устойчиво получените природни продукти и да мобилизират финансови средства за опазване на природата и свързани с това работни места. Проектът обръща голямо внимание върху развитието на човешкия капитал в пилотните области, чрез обучения на туристически гидове за Дунавския регион и насърчаване на е-мобилността.

Дейностите, свързани с природния капитал, се фокусират върху създаването на възможности за устойчиво генериране на доходи и управление на природните ресурси с фокус върху селското стопанство, събирането на диви растения и рибарството.

Обучение на дунавски гидове,
Вуковарско-сремска жупания, Хърватия

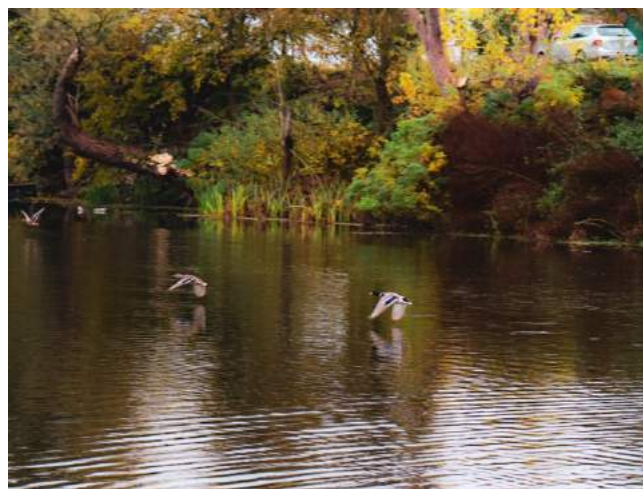

Обучение в Шатмар Берег, Унгария

Проектът ще формулира препоръки за стратегически действия по създаване на цялостен подход за опазване на природата, управление на природните ресурси и създаване на зелени работни места. Въздействието на проекта може да бъде открито на четири нива: първо, той ще допринесе за спечелване на местните хора за опазване на природата. Проектът ще допринесе за създаване на възможности за местните предприемачи да печелят от природното наследство по начин, щадящ природните ресурси. В рамките на проекта ще бъде създадено споделено знание по отношение на подходите за ефективно и устойчиво използване на защитените територии. И на последно място, но не по значение, проектът ще спомогне за формулиране на политики за по-ефективна рамка за устойчиво използване на защитените територии.

09. Работа в мрежа за запазване на мултикултурното наследство на Първата световна война в дунавските страни

Обучение за обучители на дунавски гидове

NETWORLD - Networking in preserving the First World War multicultural heritage in the Danube countries

<http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/networld>

<https://www.facebook.com/networldproject/>

<https://twitter.com/networldproject>

14 партньорски организации от 9 дунавски страни обединяват усилията си в проекта NETWORLD за управление на устойчивото използване на културното наследство от Първата световна война, като го комбинират с качествен културен туризъм. Участват и десет асоциирани партньори. Български партньори по проекта са Агенция за икономическо развитие Варна и Регионален исторически музей - Добрич.

Проектът се реализира от януари 2017 г. до юни 2019 г.

Основните цели на проекта NETWORLD са да се повиши осведомеността за наследството на Първата световна война и неговото устойчиво използване за развитието на качествен културен туризъм.

В рамките на проекта се изготвя база данни, стратегия и план за управление на архитектурното наследство от Първата световна война.

Подобрява се сътрудничеството между държавите от Дунавския регион с цел отбелязване на стогодишнината от Първата световна война.

Повишава се осведомеността и броят на запознатите с наследството от Първата световна война чрез предоставяне на разнообразни качествени брошури за

туристическа промоция и чрез демонстриране на общата марка "Разходка на мира" в Дунавския регион.

Проектът насърчава идеята за ценността на мира, основана на общо възпоменание на Първата световна война, споделено минало чрез транснационални събития, научни конференции, младежки обмен, образователни инструменти.

Всеки от партньорите внася своя принос за постигане на целите на проекта чрез използване на разнообразни инструменти - възстановка на военновременно скривалище, посещения на паметни места на боеве и военни гробища, провеждане на научни форуми, международни конференции, студентски конференции, училищни екскурзии, открити уроци, изложби и др.

1. Потопеното наследство от Първата световна война (международна конференция)
2. Голямата война, разказана на най-малките
3. Морското образование в България и Първата световна война (изложба)

10. REDISCOVER - Преоткриване, разкриване и използване на скритото еврейско наследство на Дунавския регион

REDISCOVER - Rediscover, expose and exploit the concealed Jewish heritage of the Danube Region

<http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/rediscover>

В основата на партньорството са група 9 общини-градове със сравними размери, исторически произход, еврейско наследство и културна / туристически мисия. Градовете-партньори на проекта включват Сегед (Унгария), Баня Лука (Босна и Херцеговина), Галац (Румъния), Котор (Черна гора), Мурска Собота (Словения), Осиек (Хърватия), Регенсбург (Германия), Суботица (Сърбия) и Тимишоара (Румъния). В проекта участват и 9 тематични партньори: Институтът за култура, туризъм и спорт, Мурска Собота (Словения); Общинският музей Суботица (Сърбия); Туризъм в Сегед и околностите (Унгария), Еврейската общност на Баня Лука (Босна и Херцеговина); Еврейската общност на Черна гора; Еврейската общност в Осиек (Хърватия); Еврейската общност на Сегед (Унгария); Еврейската общност Тимишоара (Румъния); Румънският институт за изследване на националните малцинства. Партньорите по проекта покриват общо 8 от 14-те страни от Дунавския регион.

Проектът стартира през юни 2018 г. и ще продължи до май 2021 г.

Основната цел е да се изгради понастоящем неоткритият потенциал на еврейското културно наследство на градовете и да се разработят съвременни туристически решения, като същевременно интелигентно се организира видимостта, достъпността и устойчивостта. Ключов елемент на подхода е нематериалното наследство, което се счита за валиден фактор за създаване на осведоменост и интерес. Тези елементи (музика и литература, религия и фестивали, традиции и начин на живот, кухня и местни рецепти, история и принос за развитието на местната общност, устна история, фотоколекции, наследство на известни местни еврейски личности) са организирани в творчески атракции, съчетани с видимите синагоги, гробища, мемориални обекти и сгради.

Основен подход на проекта е включването на общността в процеса, подкрепяйки признаването на стойността на еврейското културно наследство. Чрез въвеждането на ефективни средства за включване на съответните заинтересовани страни от местните общности, осигурявайки реална ангажираност и действителен потенциал да допринесат за процеса, общото признаване и подкрепа за еврейското културно наследство като ценен актив и потенциална атракция.

Проектът помага на градовете да развиват процес на съвместно създаване на нови туристически продукти / услуги, на основата както на познатите, така и на към момента скрити, неоткрити или забравени мултикултурни измерения на еврейското културно наследство, осигуряващи съвременна интерпретация на материални и нематериални

елементи. По този начин привлекателността и конкурентоспособността на целевите градове (като туристически дестинации и места за живеене) ще бъдат подобвени.

Синагогата в Сегед, Унгария, е един от обектите, които ще привличат туристи.

Включването на локации с различно историческо и икономическо минало позволява създаването на решения, приложими за различни други контексти.

Ключови резултати, като например Съвместна стратегия за видимост, или Наръчник за валоризация на еврейското културно наследство, ще помагат за възпроизвеждане на инициативата в други градове на Дунавския регион.

11. Управление и използване на градските гори като природно наследство в дунавските градове

URBFORDAN - Management and Utilization of Urban Forests as Natural Heritage in Danube Cities

<http://www.interreg-danube.eu/approved-projects/urbfordan>

<https://www.facebook.com/Urbfordan>

<https://www.instagram.com/urbfordan/>

Проектът стартира през юни 2018 г. и ще приключи през ноември 2020 г.

Град Любляна като Европейска зелена столица 2016 съставя партньорството с още 11 партньори, за да се възползва от досегашните си постижения, за да представи нови стандарти в устойчивото управление. Проектът URBforDAN има за цел да достигне до действителните нужди и предизвикателства, свързани с устойчивото управление на природното наследство в градовете на Дунавския регион. Ето защо е необходим транснационален подход, за да бъдат ефективно решени тези големи предизвикателства.

URBforDAN има за цел да внесе промяна в управлението на градските гори и използването на екосистемните услуги. Те се предоставят от предварително избрани области в седем града-партньори по проекта. Проектът има за цел да запази сегашния имидж на градските гори и да гарантира, че горските територии ще станат места за социализация, отдых и образование. Също така трябва да се осигури висококачествен опит в областта на природното наследство и зеления туризъм за разнообразен набор от целеви групи. URBforDAN има за цел да подобри сътрудничеството между ключовите участници за разрешаване на конфликти и подобряване на управлението на градските гори. Същевременно проектът цели да обогати „зеления туризъм“ в дунавските градове чрез нови и подобрени услуги и продукти, достъпни на над 700 хектара градски и крайградски гори.

Проектът URBforDAN ще въведе промени в управлението на градските гори на Дунавския регион и използването на екосистемните услуги. Проектът предвижда всеки партньор да предприеме конкретни мерки в избраните си градски гори, като: Поддръждане на детските пространства; Установяване на обекти за услуги на велосипедисти; Възстановяване на пешеходни и велосипедни пътеки; Установяване на наблюдателна площадка, паркинг; и др.

Обучения и обмяна на опит

12. Европейски културен път на Реформацията

European Cultural Route of Reformation

<https://www.interreg-central.eu/Content.Node/ECRR.html>

<https://reformationroutes.eu/>

<https://www.facebook.com/RoutesofReformation/>

Проектът включва 12 партньора от 7 страни.

Проектът стартира през юли 2016 г. и ще приключи през юни 2019 г.

Маркетингови материали на Европейския път на Реформацията

Проектът има за цел да създаде Европейски културен път на Реформацията чрез идентифициране, подбор и свързване на съществуващите тематични обекти на културното наследство, обекти и нематериални наследства в Централна Европа. За да се гарантира ефективното изпълнение, консолидация и разширяване на маршрута след приключване на проекта, консорциумът разработва и установява стабилна и трайна транснационална управленска структура. Междукulturният диалог на участниците, заинтересованите страни и институциите извън обхвата на проекта активно се насърчава и създава основата, върху която ще бъде изграден маршрутът.

Проектът прилага овластяващ подход отдолу-нагоре, в който местните и регионалните заинтересовани страни са активно ангажирани. Изграждането на капацитет, трансферът на знания и създаването на платформи за взаимно обучение са неразделна част от този проект. Тези стълбове насърчават откритите възможности за споделено учене и обучение за опазване на културното наследство, уеднаквяване на

заинтересованите страни и насърчаване на нисковъглеродния туризъм. Крайната цел на проекта е признаването на Европейския културен маршрут от Съвета на Европа, за което заявлението ще бъде подадено до края на 2019 г.

Разработен е Транснационален план за действие - цялостна стратегия, определяща действията за запазване, укрепване и насърчаване на културното наследство, основано на Реформацията. Той обобщава стъпките, предприети за установяване на управленската структура на маршрута, и действията, които трябва да бъдат изпълнени след края на проекта, за да поддържат маршрута.

Проведени са обучения в подкрепа на устойчивото използване на културното наследство, работни срещи, конференции в подкрепа на Европейския културен път на Реформацията, разработени са маршрути, лого, рекламни материали, сайт, фейсбук страница, мобилно приложение, 80 информационни табели и 7 мултимедийни информационни точки в регионите на културния път.

13. MaGICLandscapes - Управление на зелената инфраструктура в Централна Европа

MaGICLandscapes - Managing Green Infrastructure in Central European Landscapes

<https://www.interreg-central.eu/Content.Node/MaGICLandscapes.html>

Проектът се реализира от 10 партньора от 10 страни и 33 асоциирани организации/институции, в периода юли 2017 г. - юни 2020 г.

MaGICLandscapes въвежда концепцията за зелена инфраструктура и ползите от нея. В тясно сътрудничество с местните заинтересовани страни партньорите по проекта разработват стратегии и планове за действие за подобряване на съществуващия ресурс за зелена инфраструктура в Централна Европа. Проектът насърчава устойчивото използване на земята, като предоставя на мениджърите на земи, политиките и общностите инструменти и знания. Това ще им помогне да оценят подходите за планиране и опазване на зелената инфраструктура, като вземат предвид и транснационалното ниво и да гарантират, че несъответстващите подходи на управление са ограничени.

Партньорите по проекта проучват подходите за оценка на зелената инфраструктура на транснационално ниво. Изработени са Наръчник за концептуални и теоретични основи, термини и определения, Ръководство за оценка на транснационалната зелена инфраструктура (като инструмент за подпомагане на вземането на решения) и Регионални карти на зелената инфраструктура за всеки от участващите региони.

В рамките на проекта е извършена оценка на функционалността на зелената инфраструктура, разработени са и са тествани методи за оценка на зелената инфраструктура, които измерват свързаността, екологичните функции на ландшафта и функциониращите екосистемни услуги на някои елементи на зелената инфраструктура. Изготвени са Ръководство за оценка на функционалността на зелената инфраструктура - инструмент за подпомагане на вземането на решения. Реализирани са 9 пилотни действия „Функционалност на зелената инфраструктура и оценка на екосистемните услуги“. Подготвени са карти и данни, илюстриращи функционалността за всяка от областите на проучване на партньорите.

Разработват се Стратегии за намеса на европейско, регионално и местно ниво и План за действие за зелената инфраструктура за всяка област на проучване.

Тези стратегии / планове за действие се разработват за всяка от деветте области на проучване на конкретни случаи. Всяка област има свои специфични проблеми и възможности за зелена инфраструктура. Плановете се концентрират върху това как функционалността може да бъде най-добре подобрена в конкретната област.

Обхванати са въпроси като натиск върху потребителя, инвазивни видове, загуба на местообитания и свързаност, приспособяване на трансграничното управление и как доброто управление може да увеличи обществената полза. Включването на заинтересованите страни и консултациите са ключови аспекти на разработването и приемането на стратегията.

Подготвен е Наръчник за създаване на базирани на доказателства стратегии и планове за действие - инструмент, подпомагащ местното планиране. Провеждат се обучения за прилагане на разработените инструменти.

14. REFREsh - Съживяване на селските райони за културно наследство

REFREsh - Rural Revitalisation For Cultural Heritage

<https://www.interreg-central.eu/Content.Node/REFREsh.html>

Проектът се реализира от 10 партньора от 5 страни, в периода юли 2017 г. - юни 2020 г.

Проектът се занимава с основните предизвикателства на селските райони в регионите на Централна Европа. Неизползваното индустриално наследство съществува и се нуждае от съживяване и нова форма на използване. Основните цели на REFREsh са повторното използване на индустриалното наследство чрез нови форми на творческо използване и привличане на нови творци за валоризиране на индустриалното наследство в сътрудничество с участници от сектора на търговията и услугите. Целта е да се подобрят възможностите за устойчиво използване на културното наследство и ресурси.

Проектът превръща индустриалното наследство в културни центрове и творческа сцена като отправна точка за развитие на индустриалните зони, общините и регионите в Централна Европа.

Проектът разработва инструменти за сравнителен анализ, регионални стратегии и тества новия подход в пет пилотни действия. За да се достигне до критична маса от творци и да се насърчи транснационалното сътрудничество, в рамките на проекта се организират изложби, културни събития и творчески работилници.

Чрез представяне на успешните подходи за повторно използване на индустриалното наследство за културни цели и интегриране на усилията на творците, тествани в пилотни дейности, се дава ново приложение на индустриалното наследство, което носи стойност за целия селски регион.

В дългосрочен план и чрез адаптиране на изпитваните подходи, също и в други селски райони в Централна Европа може да се приложи използването на старото индустриално наследство и да се интегрира творците в селските райони.

Нов живот за стара сграда на охраната на Локварското езеро (Lokve), Хърватия: Сградата ще има работилници на открито, ще бъдат закупени маси и пейки, ще бъде монтирано централно отопление на пелети и соларна система, както и оборудване за работилници, свързани с дървообработването.³²

15. YouInHerit - Участие на младите хора в иновативната валоризация и възраждане на традиционни занаяти като културно наследство, за да направят градските региони по-привлекателни и конкурентни в динамична среда

YouInHerit - Youth involvement in the innovative valorisation and revival of traditional trades and crafts as cultural heritage to make urban regions more attractive and competitive in a dynamic age

<https://www.interreg-central.eu/Content.Node/YouInHerit.html>

Проектът се реализира от 12 партньора от 5 страни, в периода юли 2017 г. - май 2019 г.

Културата е една от големите движещи сили на икономиката на Европа. Работните места, които тя генерира, по правило не могат да бъдат премествани - те изискват редица редки таланти и често младите хора ги притежават.

Възстановяването на старите занаяти може да запази общностите и да ги направи устойчиви, като допринесе за тяхното икономическо благосъстояние: стари винарски изби в Унгария, солници или плаващи мелници в Словения, пивоварни в Полша, стари

³² http://novilist.hr:8090/novilist_public/Vijesti/Regija/node_1588/Refresh-Novi-zivot-kuce-na-Lokvarskom-jezeru

лодки в Италия или маслинови горички в Хърватия са жизненоважни за местните общности и биха могли да се използват по-добре като поминък на хората.

Регионите от Централна Европа са убедени, че моделите за развитие, основани на местни културни и икономически активи, изискват интелигентни схеми за валоризация и иновативен подход от страна на заинтересованите страни. Необходимо е включването на творчески и новаторски млади умове в преосмислянето на местното наследство, за да се адаптира към новите изисквания и пазарни очаквания. Проектът YouInHerit ще подкрепи координиращите организации, отговорни за валоризационните стратегии и свързаните с тях политики, чрез адекватна подкрепа и изграждане на капацитет. Многостранните ползи от проекта ще подобрят местния потенциал на културното наследство и човешкото творчество.

В рамките на проекта са проучени нуждите и очакванията на младите хора от културното наследство, проведени са обучения за ноу-хау и методология на планиране на дейности и валоризация на културното наследство и ангажирането на младите хора. Апробирани са разработените инструменти: изграждане на капацитета на местните власти, валоризация на културното наследство чрез ангажиране на младите хора, развитие на уменията и мотивиране на младите хора за придобиване на нужните умения. Проведени са обучителни пътувания за обмяна на опит. В рамките на проекта са разработени 6 Плана за действие, както и Наръчник, който отразява опита за валоризация на културното наследство чрез ангажиране на младите хора. Реализирани са 6 пилотни дейности, сред които виноделие по традиционен начин (Budafok), обучение на традиционно грънчарство (Rakičan), обучение по пивоварство (Sierpc) и др.

Обучение на традиционно грънчарство (Rakičan)

Традиционно виноделие (Budafok)

16. Дунав:Бъдеще

Danube:Future Project

<https://www.danubefuture.eu/>

Дунав:Бъдеще е уникална комбинация от регионални, национални и наднационални инициативи в интердисциплинарни изследвания за устойчивост с обучение и

изграждане на капацитет. Тя допринася за устойчивото развитие на басейна на река Дунав (DRB), като се обръща особено внимание на приноса на хуманитарните науки.

Проектът е насочен към всичките 19 страни в Дунавския водосбор. Проектът е одобрен като съвместна дейност от Дунавската ректорска конференция (ДРК) и Конференцията на ректорите Алпи-Адриатическо море (AARC), които свързват 92 университета в региона, като включват най-голямата институционална група за създаване и разпространение на знания.

Основни партньори са Университет на Триест (UNITS), Университет по природни ресурси и науки за живота (BOKU), Университет в Нови Сад (UNS) и Русенски университет (UniRuse). Има и 42 университети и институции, които са подкрепящи и допринасящи партньори.

Проектът има за цел развитието на интердисциплинарни изследвания и наука в басейна на река Дунав като основа за решаване на неотложни екологични проблеми и устойчиво бъдеще на региона.

Дунав:Бъдеще е многогодишна програма (2013-2020). Тя се състои от три модула:

а) ядро;

б) изграждане на капацитет; и

в) научни изследвания, свързани с устойчивостта, с дългосрочен социално-екологичен компонент.

>> Модулът “Ядро” съдържа компонентите “Работа в мрежа” (създаване и развитие на нови мрежи от изследователи и представители на МСП / НПО от басейна на река Дунав, които участват в стратегии за интелигентна специализация в своя регион и обменят модели на добри практики в научните изследвания, образованието и обучението); б) “Интегрирана мрежова програма”.

Интегрирана мрежова програма, от своя страна, се състои от а) изграждане на база “Знание”: динамична база данни, която включва информация за съществуващи проекти, свързани тематично с Дунав:Бъдеще, споделяне на резултатите от научноизследователската дейност, ориентирана към устойчивостта, свързана с ДРБ, подкрепя за сътрудничеството между членовете и за създаване на нови мрежи. База “Знание” е динамична база данни, тя се актуализира редовно и се предоставя на изследователи, университети, институции, предприятия, регионални и местни администратори и политици; в) Механизъм за подпомагане на вземането на решения - Дунав:Бъдеще допринася за вземането на решения, като предоставя дългосрочна перспектива по въпросите на устойчивото развитие; г) База данни на идеи за зелени работни места.

Част от Модула “Ядро” са също така поредица от международни семинари, посветени на идентифицирането на предизвикателства и потенциала в басейна на река Дунав в интердисциплинарни групи. Акцентът бе поставен върху хуманитарните науки и техния принос за изготвянето на едно или повече проектни предложения в рамките на HORIZON 2020.

Като част от Модула “Ядро” е разработена уебстраница на проекта, страници в социалните мрежи LINKEDIN “DanubeFuture group”, TWITTER @DanubeFuture, и FACEBOOK facebook.com/2014DIS, публикувани са редица материали и информация за програмата в други сайтове.

>> Вторият модул “Изграждане на капацитет” е посветен на ежегодното провеждане на международно училище за млади учени, насочено към обучения в областите културно и природно наследство, изграждане на институционален капацитет за „зелени“ работни места и укрепване на регионалните мрежи.

>> Третият модул е “Научни изследвания, свързани с устойчивостта, с дългосрочен социално-екологичен компонент”. Основната цел на този модул е да създадат нови дву- / три- и многостранни изследователски проекти, финансирани от „Хоризонт 2020“, Структурните фондове (ЕФРР, ЕСФ, Кохезионен фонд), съвместните програми на националните фондове за научни изследвания и др. Общата цел е да допринесе конкретно за обществените и екологичните предизвикателства на ДРБ.

Международно училище за млади учени

Работна среща по проекта

17. Пешеходна разходка през историческия Букурещ

A walking tour through historic Bucharest

https://ec.europa.eu/regional_policy/en/projects/romania/a-walking-tour-through-historic-bucharest

Целта на инициативата, озаглавена „Зелена култура“, е да се промотират 4 ключови културни и исторически обекта, разположени в центъра на румънската столица, за да подпомогне утвърждаването на града като популярна европейска дестинация.

Проектът се реализира в периода ноември 2011 г. - януари 2013 г.

*Астрономическа обсерватория
"Амирал Василе Урсеану"*

Национален колеж „Св. Сава”

Финансирането от ЕС позволява на местните власти да разработят нови туристически материали и да създадат нов туристически маршрут, който да включва четирите обекта. Те се популяризират както на местно, така и на национално равнище, като привличат вниманието на повече посетители.

Като пряк резултат от проекта са създадени 30 работни места на местно ниво, като благоприятният ефект върху местните предприятия и услуги се очаква да нараства с нарастването на броя туристи, които са привлечени от обектите на културно-историческото наследство в Букурещ. Привличат се не само туристи. Участници в семинари, конференции, търговски срещи и др. също се насърчават да съчетават бизнес срещите с разходка из туристическия център на града.

18. Използване на културата за насърчаване на сближаването и туризма в българо-сръбския граничен регион

https://ec.europa.eu/regional_policy/bg/projects/bulgaria/using-culture-to-promote-cohesion-and-tourism-in-the-bulgarian-serbian-border-region

<http://www.ipacbc-bgrs.eu/bg/projects-funded/podobryavane-na-nematerialnoto-kulturno-nasledstvo-v-transgranichniya-region>

Проектът “Подобряване на нематериалното културно наследство в трансграничния регион” се реализира в периода октомври 2016 г. – май 2018 г. от Община Медиана, град Ниш (водещ партньор), и Общински драматичен театър “Драгомир Асенов” - Монтана.. Той е финансиран от ЕС и популяризира наследството на българо-сръбския трансграничен регион чрез културни дейности, включително театрални постановки и демонстрации на традиционни танци, с цел повишаване на регионалната интеграция и увеличаване на туристическата привлекателност на региона. Дейностите са

съсредоточени в общините Монтана, България, и Медиана, Ниш, Сърбия.

Планираните дейности по проекта са разработване на обща стратегия за насърчаване на туризма и културния обмен и онлайн културен календар; организация и провеждане на привлекателни за туристите културни събития - 4 развлекателни мероприятия в двете общини; провеждане на интернет кампания за привличане на туристи; доставка на оборудване за провеждане на културни мероприятия - открита сцена и сценично оборудване в Монтана и Медиана.

Партньорите организират четири културни събития, две в България и две в Сърбия, в които участват изпълнители и от двете страни. Пред публиката са представени традиционни танци и песни на общото културно наследство, пиеси и куклени театрални постановки, както и изпълнения на съвременни танцови формации.

Празници на културата с участието на трансграничния партньор, които се предават онлайн и се гледат от двете страни на границата.

Създаден е онлайн културен календар, който информира местните жители и туристи за събитията в региона. Новаторското в проекта е, че когато един от партньорите организира събитие на своята територия, то се предава онлайн, което позволяваше на другия партньор да организира публични зрителски пространства за своите граждани и туристи. Видео от инициативите са публикувани в YouTube, Facebook, Twitter и Instagram. Над 13 000 са последователите на проекта в трите социални мрежи, над 25 000 пъти са посетени страниците и са реализирани 9 000 онлайн посетители.

Разработена е обща стратегия за насърчаване на туризма, която очертава тенденциите в местния туризъм и дава препоръки за бъдещи планове на туристическите агенции. Тя съдържа информация за традиционни културни събития и за исторически и туристически обекти. Проектът спомага за подобряване на регионалното сближаване, хиляди хора следват проекта в социалните медии и е даден тласък на местния туризъм и икономическата активност.

Препоръки

Препоръки на ниво трансгранична публична/ обществена политика за съвместно трансгранично управление на културно-историческото наследство наследство за опазване на здравословна водна и сухоземна екосистеми по поречието на Дунав.

На ниво ЕС

Да се разработи Стратегия на Европейския съюз за региона на река Дунав (2021 - 2030), която да отчете реализацията и да надгради Стратегията на Европейския съюз за региона на река Дунав (2010 - 2020), както и План за действие с акцент върху задълбочаване и укрепване на взаимните усилия и координацията на действията на заинтересованите страни в областта на иновациите, туризма, информационното общество, институционалния капацитет, социално изолираните общности, развитие и опазване на културно-историческото наследство.

На национално ниво – предложения за действия в областта на опазване и развитие на културно-историческото наследство (КИН) с акцент върху инвестиции в хората

- Всестранно сътрудничество между всички заинтересовани страни и координация на усилията и ресурсите за опазване и съхранение на КИН чрез съвместни научни изследвания, реализация на дву- и многостранни проекти и програми, обмен на опит и добри практики.
- Използване на възможностите за финансиране, предоставяни от европейските структурни фондове, както и от национално и общинско финансиране.
- Организиране на съвместни събития и инициативи, маршрути, фестивали, стипендиантски и стажантски програми, доброволчески начинания.
- Създаване и поддържане на актуални бази данни, които събират информация за КИН от Дунавския регион и свързаните с него дейности. Поддържане на общ културен календар.
- Насърчаване на творците и творческите индустрии чрез подкрепа за творчески форуми, срещи, пленери, инициативи, творчески резиденции, обвързване на реализацията на творците с развитието на културния туризъм и др. под.
- Утвърждаване на културното многообразие като привлекателна характеристика на Дунавския регион чрез опазване и развитие както на материалното, така и на нематериалното КИН.
- Създаване на възможности за младежки обмени както между отделни български общини от поречието на Дунава, така и международни младежки обмени между страните от Дунавския регион.

- Повишаване на капацитета на хората, работещи за опазване и развитие на КИН чрез участие в специализирани обучения, стажове, семинари, конференции и други научни събития.
- Повишаване на капацитета на институциите, работещи за опазване и развитие на КИН, за сътрудничество и съвместни действия, при ясно дефиниране на задължения, финансови и други ангажименти, както и адекватно разпределение на рисковете.

На регионално/местно ниво

- Да се създаде съвместен съвещателен орган в сферата на опазването и развитието на КИН, който да взема участие в разработването на стратегическите документи на развитие на регионално/областно/местно ниво, както и да следи за реализацията и постигането на целите регионалните/областните/общинските стратегически документи за развитие и планове им за реализация. Този съвещателен орган да обединява експерти от всички заинтересовани страни и институции, които имат ангажименти в сферата на КИН.
- В стратегическите документи за развитие на регионално/областно/местно ниво да се включат ангажименти по отношение на опазване и развитие на КИН, като се обвържат с възможностите за финансиране по линия на оперативните програми от следващи планови периоди. Специален акцент да се постави върху устойчивото развитие и управление на КИН.
- Да се работи за повишаване на местния експертен потенциал и за задържане на младите експерти чрез създаване на възможности за реализация на техни проекти и идеи, както и за сътрудничество с техни колеги в рамките на транснационални и международни проекти в Дунавския регион.
- Да се повишава степента на видимост на КИН и да се разнообразява валоризацията на КИН чрез обвързване и включване в маршрутите на културния туризъм, вкл. и чрез проучване специфичните интереси на различните туристически публики.
- Да се развие възможността охраната и развитието на КИН да се утвърждава като източник на културно, социално и икономическо благосъстояние на местните общности.
- Да се развият и разширят възможностите изкуствата да преоткриват КИН, както и да се развиват и предават на младите старите занаяти, умения, традиции, обичаи.
- Нематериалното културно наследство да бъде идентифицирано, проучвано, устойчиво запазвано и ползвано в развитието на съвременни общностни и туристически услуги (празници, фестивали, изложби, концерти, възродени професии, и др.).
- Развитие на интердисциплинарни и съвместни изследвания на КИН, с акцент върху развитие на творчество и иновации, които да допринасят за развитието на местната икономика.

- Специално внимание да се обърне върху развитието на туристическия потенциал на КИИ и обвързването му с развитието на местната инфраструктура - пътища, места за отдих и хранене, маркетинг на територията, социален капитал.
- Развитие на многоезични дигитални форми на представяне на КИИ с акцент върху новите медии и интернет - мобилни приложения, подкасти, интерактивни сайтове, 3D модели на локациите, лични дигитални асистенти, мобилни видео, анимационни, аудио и Bluetooth технологии, присъствие в социалните мрежи и др., съдържащи актуална информация и атрактивни като форма.

Препоръки от обществените обсъждания в региона

На проведените обществени обсъждания на „Културата има значение“ участваха общо около 90 души, представители на различни институции и граждани. Получената обратна връзка от тези обсъждания е ориентир за по-нататъшните действия, които следва да бъдат предприети. Попълнените анкетни карти от участниците очертават тяхното виждане за опазване на културно-историческото наследство. Повече от 80 % от анкетираните посочват като приоритет, че подобряването на нематериалното наследство и разработването на Стратегии за развитие на бавен, зелен и здравословен туризъм е необходим за тяхната общност. Представените проекти за обсъждане по различните панели заинтригуваха участниците, които направиха съпоставка със случващото се в тяхната общност и изведоха на преден план техните предпочитания.

Повече от 50 % от анкетираните считат, че проекти като Вело маршрут “Европейска амазонка“, „Пешеходна разходка из историческия Букурещ“, „Културен маршрут „Римски императори и дунавско вино“ и „Местна икономика и опазване на природата в Дунав“ са приложими в местни условия и могат да бъдат реализирани като едновременно с това вторият проект е отчетен и като най-лесно осъществим. От друга страна, проекти като „Младежи и традиционни занаяти“, „Подобряване на нематериалното наследство“ са най- привлекателни за аудиторията според анкетното проучване.

Отчитайки резултатите от анкетното проучване е необходимо да се отбележи, че нематериалното културно наследство следва да бъде проучвано и опазвано, както и да бъде една от основите за развитие на туристическия потенциал. Културното наследство може да се развива чрез европейски проекти. От друга страна младежите трябва да бъдат въввлечени в процеса като носители на новото и да се запознаят с опита на европейски организации при разработване на проекти, които могат да бъдат приложени в местни условия. Много важна препоръка е и разработването на Стратегии за развитие на бавен, зелен и здравословен туризъм, отчетено като необходим за общността. Това следва да е основата, от която да се започне.

След допълнителните обществени обсъждания през есента на 2019г. ще бъдат добавени нови препоръки.

Списък на използваните източници на информация

1. Сборник доклади от научна конференция Географски аспекти на планирането и използването на територията в условията на глобални промени, гр. Вършец, 23. 09 - 25. 09. 2016 г.;
2. Зелена книга „Отключване на потенциала на културните и творческите индустрии“, COM(2010) 183;
3. Работен документ на службите на Комисията „Анализ на консултацията, стартирана със Зелената книга „Отключване на потенциала на културните и творческите индустрии“, SEC(2011) 399 окончателен, 24.3.2011 г.
4. Изследване (Оперативните) програми по Структурните и инвестиционни фондове на Европейския съюз - рамка и мястото на културата в нея, Розалина Лъскова, гр. София, 2013 г.
5. “Териториален дневен ред на ЕС 2020”, 2011 г.
6. Оперативна програма “Региони в растеж” 2014-2020
7. Danube Region Strategy (official site): <https://www.danube-region.eu/>
8. EU Strategy for the Danube Region: https://ec.europa.eu/regional_policy/en/policy/cooperation/macro-regional-strategies/danube/
9. Закljučения на Съвета относно ролята на Europeana за цифровия достъп, видимостта и използването на европейското културно наследство (резюме);
10. Решение № 445/2014/ЕС – действие на ЕС „Европейски столици на културата“ за годините 2020–2033;
11. Работен план на ЕС за културата за периода 2015 - 2018 г.
12. Иновации и социално приобщаване чрез култура и творчество;
13. Програма Творческа Европа (2014-2020 г.);
14. Закljučения на Съвета относно основано на участието управление на културното наследство;
15. Европейска година на културното наследство - http://europa.eu/cultural-heritage/european-year-cultural-heritage_bg
16. Съобщение на Комисията за интегриран подход към културното наследство на Европа.
17. Закljučения на Съвета относно културното наследство като стратегически ресурс за устойчива Европа, приети на 21 май 2014 г.: register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=BG&f=ST%209129%202014%20INIT
18. ROUTES4U Feasibility Study, The Cultural Routes of the Council of Europe and the Danube Region (EUSDR), October 2018.

19. Cultural heritage in EU policies, EPRS | European Parliamentary Research Service, Author: Magdalena Pasikowska-Schnass, PE 621.876 - June 2018.
20. Danube: Future, White Paper on Integrated Sustainable Development of the Danube River Basin, Verena Winiwarter and Gertrud Haidvogel, 2015.
21. Cultural Routes of the Council of Europe 2019, Council of Europe, January 2019.
22. Стратегия за Дунавския регион: Истории на успеха, Служба за публикации на Европейския съюз, 2016.
23. Приоритети и цели на стратегията за развитие на Окръг Кълъраш 2014-2020.
24. 21st Century Catch Toolkit: Practical approaches for sustainable inshore fishing communities, September 2014.
25. Стратегия за развитие на икономика, опазваща природните и културни ресурси на Румъния и България, януари 2017.
26. Flood Control on the Danube, Vienna, Издател: трад Виена, МА 45 - Wiener Gewässer, Пето издание, февруари 2017 г.
27. Heritage in a Changing Society,
<https://historicengland.org.uk/research/current/threats/heritage-in-changing-society/>
28. Jelölés a Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékére, Adatlap és útmutató, Országos Kishalász Érdekszövetség (OKÉ), 2013.
29. The Impacts of Culture on the Economic Development of Cities, Jan van der Borg, Antonio Paolo Russo, European Institute for Comparative Urban Research, Erasmus University Rotterdam, 2005.
30. Vienna in Figures 2017, Statistical analyses on the City of Vienna, Vienna City Administration, Municipal Department 23 (MA 23), Economic Affairs, Labour and Statistics, September 2017.
31. World Urbanization Prospects: The 2018 Revision, UN.
32. Our World In Data, Population Growth, <https://ourworldindata.org>
33. World Urbanization Prospects: the 2018 Revision, Department of Economic and Social Affairs / Population Division, UN.
34. Climate Change as a Threat to Peace - Impacts on Cultural Heritage and Cultural Diversity, Edited By Sabine von Schorlemer and Sylvia Maus, 2015.
35. Culture and Globalization, <http://www.globalization101.org/>
36. Destination: Danube Bulgaria, National Tourist Information Centre Of The Ministry Of Economy, Energy & Tourism, www.bulgariatravel.org
37. Globalization, Urban Heritage, And The 21st Century Economy,
<https://www.globalurban.org/Issue1PIMag05/Rypkema%20article.htm>
38. Managing Change: Heritage Impact Assessment,
<https://www.globalheritage.nl/managing-change-heritage-impact-assessment>

39. Guidance on Heritage Impact Assessments for Cultural World Heritage Properties, A publication of the International Council on Monuments and Sites, January 2011.
40. Impact of European Cultural Routes on SMEs' innovation and competitiveness, A study is financed under the Competitiveness and Innovation Framework Programme (CIP), http://ec.europa.eu/cip/index_en.htm
41. The impact of global climate change and cultural heritage: grasping the issues and defining the problem, Susan McIntyre-Tamwoy, 2007.
42. GCHD Program Heritage and Environment, position paper Heritage and Environment 2017.
43. CGHD: Position Paper Heritage and Identification, Updated version: 16 February 2017.
44. Europe Made Billions from Tourists. Now It's Turning Them Away, <http://time.com/5349533/europe-against-tourists/>
45. Our Hidden Danube Heritage, Guidebook on resourcing hidden heritage for tourism, Prepared by Kristina Kujundzic Danube Competence Center, 2018
46. Interpret Europe: European trends and developments affecting heritage interpretation, 2016.
47. Interpret Europe: Engaging citizens with Europe's cultural heritage: How to make best use of the interpretive approach, 2017.
48. Interpret Europe: Bringing 'Heritage and Nature' to life: How to use the interpretive approach for the 2017 European Heritage Days, 2016.
49. ARCH 490: Interpretation And Presentation Of Heritage Places (3-0)3
50. Draft Council conclusions on the Work Plan for Culture 2019-2022, Council of EU, 2018.
51. Value of cultural heritage, European Level Benchmark Study On Innovative Ch Valorisation And Related Participatory Initiatives (D.T2.1.1), Valter Cvijić, ZRC SAZU, Ljubljana, 2017.
52. Safeguarding cultural heritage from natural and man-made disasters, International Conference, January 23, 2018 Danube University Krems (Austria), Programme.
53. Safeguarding Cultural Heritage from Natural and Man-Made Disasters, A comparative analysis of risk management in the EU, Executive Summary, European Commission, Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, Directorate D – Culture and Creativity, Unit D1 - Cultural Policy, 2018.
54. Съобщение на Комисията до Европейския парламент, Съвета, Европейския икономически и социален комитет и Комитета на регионите за интегриран подход към културното наследство на Европа, 22.7.2014 г.
55. An integrated approach to environment and heritage issues, Chris Johnston, 2006.
56. Cultural Heritage, Tourism And The Environment, Economou Agisilaos, PhD, Journal "Sustainable Development, Culture, Traditions", Volume 1/2012.

57. Функционален анализ на секторна политика „Опазване и представяне на недвижимото културно наследство“, Министерски съвет 2019 г.
58. Living conditions in Europe – 2018 edition, Eurostat (online data code: ilc_di03).

Име на създателя: ФРМС Консулт ЕООД
Име на редактора: СНЦ "Паралел-Силистра
Адрес: Силистра, ул. Добруджа 41вх.В
Телефон
e-mail office@paralel-silistra.net

Проект "МЕМОFISH. Памет и бъдеще. Истории за Дунавската цивилизация" е съфинансиран от Европейския съюз чрез Европейския фонд за регионално развитие по програмата Interreg V-A Румъния-България.

Стойност на проекта (ЕФРР): 423 921.71 euro

Проект "МЕМОFISH. Памет и бъдеще. Истории за Дунавската цивилизация",
eMS ROBG-420

Дата на публикуване: юни 2019

Съдържанието на този материал не представя непременно официалната позиция на Европейския съюз.

www.interregrobg.eu

